

“Du er ikke alene”
Samtalegrupper som helsefremmende
tiltak for skilsmissebarn
En Grounded Theory studie

Hilde Egge

Master of Public Health

MPH 2012:1



norden

Nordic School of Public Health
NHV

“Du er ikke alene”. Samtalegrupper som helsefremmende tiltak for skilsmissebarn.
En Grounded Theory studie.

© Nordic School of Public Health NHV
ISSN 1104-5701
ISBN 978-91-86739-25-6



norden

Nordic School of Public Health

NHV

MPH 2012:1
Dnr U12/07:370

Master of Public Health

– Examensarbete –

Examensarbetets titel och undertitel ”Du er ikke alene”. Samtalegrupper som helsefremmende tiltak for skilsmissebarn. En Grounded Theory studie.				
Författare Hilde Egge				
Författarens befattning och adress Helsesøster, Helsekontoret for Barn og Unge, Bærum kommune Øst. 1304 SANDVIKA				
Datum då examensarbetet godkändes 17.02.2012			Handledare NHV/Extern Universitetslektor. Dr PH Lene Povlsen	
Antal sidor 51	Språk – examensarbete Norsk	Språk – sammanfattning Norsk/Engelsk	ISSN-nummer 1104-5701	ISBN-nummer 978-91-86739-25-6

Sammanfattning

Bakgrunn

Samtalegrupper for skilsmissebarn har vist seg å ha en positiv effekt ved at deltagerne får økt selvfølelse, blir lettere og gladere, viser bedre trivsel og får en mer positiv opplevelse av familien.

Hensikt

Å kartlegge hva som hjelper og hvorfor det hjelper å delta i samtalegruppe for elever som har opplevd samlivsbrudd.

Metode

28 elever, 14-16 år, fra tre ulike steder i Norge er blitt intervjuet i syv fokusgrupper. Grounded Theory er blitt brukt i analysen av materialet.

Resultat

Fellesskapet med andre skilsmissebarn har en helsefremmende effekt ved at elevene får noen å identifisere seg med, de opplever åpenhet rundt det de har erfart, og de uttrykker gjensidig støtte til hverandre. Dette gir økt trygghet og selvtillit, økt styring over eget liv, økt forståelse av skilsmissen og foreldre/steforeldre samt evne til å se de positive sidene ved skilsmissen.

Konklusjon

Studien viser at samtalegrupper for skilsmissebarn kan være et viktig tiltak i folkehelsearbeidet.

Nyckelord

grupper, ungdom, skilsmisse, helsefremmende, grounded theory.

Nordic School of Public Health NHV

Box 12133, SE-402 42 Göteborg

Tel: +46 31 69 39 00, Fax: +46 (0)31 69 17 77, E-post: administration@nhv.se

www.nhv.se



Master of Public Health

–Thesis –

Title and subtitle of the thesis “You are not alone.” Peer groups as health promotive measures for children of divorced parents. A Grounded Theory study.				
Author Hilde Egge				
Author’s position and address Reg. Nurse. Health Visitor Health Service for young people, Bærum kommune Øst, 1304 SANDVIKA				
Date of approval 17.02.2012		Supervisor NHV/External Senior lecturer. Dr PH Lene Povlsen		
No. of pages 51	Language—thesis Norwegian	Language—abstract Norwegian/English	ISSN-no 1104–5701	ISBN-no 978-91-86739-25-6

Abstract

Background

Peer groups for children of divorced parents have been shown to have a positive effect. Participants experience increased self-esteem, become happier, and report better well-being and a more positive family experience.

Aim

This study aimed to identify and increase understanding of the positive consequences of participating in peer groups for children of divorced parents.

Method

Twenty-eight pupils, 14–16 years of age, from three various communities in Norway participated in seven focus group discussions. Grounded Theory was applied in the analysis.

Results

Peer groups create a sense of community that provides health promotive effects for children experiencing divorce. Group members who share similar experiences gain a feeling of openness and support, providing increased confidence and self-confidence as well as better influence and control over their own lives. Peer groups also increase understanding of divorce, parents/step-parents, and ability to see the positive aspects of divorce.

Conclusion

This study shows that peer groups for children of divorced parents may provide an important public health measure.

Key words

groups, adolescents, divorce, health promotion, grounded theory

INNHOLDSFORTEGNELSE

Introduksjon	5
Bakgrunn for studien	5
Skilsmisse i et folkehelseperspektiv	6
Gruppeintervensjoner til skilsmissebarn	7
Teoretisk og konseptuel ramme	9
Helsefremmende arbeid	10
Peer-support	11
Løsningsfokusert tilnærming	11
Salutogenese	11
Coping og mestring	12
Studiens hensikt og mål	14
Metode	14
Kvalitativ metode	14
Grounded Theory	15
Fokusgruppeintervju	16
Utvalg	17
Gjennomføring av intervjuene	18
Analysen	20
Ethiske vurderinger	21
Resultat	21
Kjernekategori: Opplevelse av fellesskap	23
Hva det er i gruppesamværene som hjelper	24
Hvorfor gruppesamværene hjelper	27
Drøfting	29
Studiens resultat sett opp mot forskningsspørsmålet	29
Metodens reliabilitet og validitet	33
Studiens anvendbarhet og generaliserbarhet	35
Videre forskning	35
Konklusjon	36
Takk	36
Referanser	38
Vedlegg	44
I) Intervjuguide	44
II) Kartleggingsskjema	45
III) Forespørsel om deltagelse i studien	46
IV) Samtykkeerklæring fra foreldre	48
V) Godkjenning regional etisk komité (REK)	50

INTRODUKSJON

Bakgrunn for studien

Studiens forfatter begynte som helsesøster i skolehelsetjenesten i Bærum kommune i Norge i 1999. Helsesøster har grunnutdanning som sykepleier og videreutdanning i helsefremmende og forebyggende arbeid, spesifikt rettet mot målgruppen barn og unge 0-20 år. Det er forskriftsfestet at helsesøster skal drive forebyggende psykososialt arbeid, og at helsetjenesten i samarbeid med skolen skal jobbe for å fremme elevenes arbeids, lærings- og oppvekstmiljø (Veileder til forskrift 2003).

“Skolehelsetjenesten har et ansvar i å medvirke til å øke barn og ungdoms kunnskaper om hvordan mestre sitt eget liv, og ta selvstendige valg i forhold til egen helse og levevaner” (Veileder til forskrift 2003, s.38). Samtalegrupper og selvhjelpsgrupper til elever med samme problemstilling eller på samme klassetrinn, i samarbeid med pedagoger og elevene selv, nevnes som mulige tiltak.

Under kartlegging av egen skoles problemområder, kom det tydelig fram at skolen hadde en stor prosentandel elever med problemer knyttet til det å være skilsmissebarn, i enkelte klasser opp til 75%. Mange barn kom på helsesøsters dør med hodepine og magesmerter, tristhet og mindreverdsfølelse ledsaget av historier om foreldre som kranglet og ikke kunne snakke sammen. Lærere fortalte om mye uro i klassen rundt skilsmissebarna, - noen hadde tydelige atferdsproblemer.

Flere helsesøstre i kommunen merket konsekvensen av den økende skilsmissecifren på 1980 og 1990-tallet (SSB 2010), og det ble behov for å opprette et tilbud innenfor skolehelsetjenesten til de elever dette rammet. I Bærum kommune ble det ved hjelp av midler fra den statlige ”Opptappingsplanen for psykisk helse” i perioden 2004-2008 utviklet et konsept med gruppetilbud for skilsmissebarn betegnet PIS-prosjektet (Plan for Implementering av Samtalegrupper for skilsmissebarn i skolen). Tilbudet skulle være forebyggende og helsefremmende, og ble arrangert i samarbeid med skolene.

I gruppesamværene har det vært brukt historier, tegninger og ulike kommunikasjonsmetoder, og de har gått over 7 ganger. Evalueringsrapporten i kjølvannet av prosjektet har vært oppløftende. Mange elever ble mer åpne, gladere, tryggere og mer fornøyde med seg selv, og samsvarer således med både nordiske og internasjonale rapporter. Evalueringen fulgte imidlertid ikke kriteriene for en forskningsrapport, og vil dermed ikke ha den tyngden som en forskningsstudie vil ha. Den forteller heller ikke noe om hvorfor elevene har det bedre med seg selv etter å ha deltatt på gruppe.

Samme år som PIS-prosjektet startet i Bærum, ble det utviklet et tilsvarende opplegg for samtalegrupper med navnet ”Vanlig, men vondt” i ungdomsskolen i en annen middels stor by i Norge. Bakgrunnen for dette, var en undersøkelse som ble gjort på oppdrag fra Barneombudet og Barne- og Familiedepartementet i 2002 av Sanner og Dønnestad

(2003). Gruppene i dette prosjektet går over 8 ganger. Målsettingen om økt bevissthet omkring egne ønsker og behov, større åpenhet og styrket selvfølelse er den samme som i PIS-gruppene, men det brukes litt andre kommunikasjonsmetoder. Evalueringene har også her vært gode, med blant annet større åpenhet, mindre stress og bedre kontakt med medlemmer i familien som konkrete tilbakemeldinger. Evalueringene fra begge gruppetilbudene er imidlertid gitt tilbake skriftlig på evalueringsskjemaer til gruppeledere som de kjenner, og kan slik sett ikke regnes for å være helt objektive.

PIS-konseptet er i ettertid blitt oppkjøpt av henholdsvis helsetjenester, skole eller familievernkontor mange steder, og samtidig er det lagt inn 3 mill. kroner på statsbudsjettet i årene 2010-2012 til opprettelse av flere gruppetilbud rundt omkring i Norge. Å få ytterligere kunnskap omkring effekten av, og den enkeltes opplevelse av dette gruppetilbudet, vil kunne ha stor innflytelse på den videre utbredelse av tiltaket - også til de andre nordiske landene. I et folkehelseperspektiv er det vesentlig at man kjenner effekten av de tiltak som iverksettes og hva som i så fall gir denne effekten, slik at man i fremtiden kan sette inn ressurser på de tiltakene som en vet gir dokumentert gevinst.

Skilsmisse i et folkehelseperspektiv

Begrepsavklaring

Med folkehelse menes befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning (Lov om Folkehelse 2009). Folkehelsearbeid er samfunnets samlede innsats for å styrke faktorer som fremmer helsen, redusere faktorer som medfører helserisiko og beskytte mot ytre helsetrusler. Videre skal folkehelsearbeidet bidra til en jevnere sosial fordeling av faktorer som påvirker helsen (Helse- og Omsorgsdepartementet 2011).

I studien vil benyttes både skilsmisse og samlivsbrudd om foreldre som har flyttet fra hverandre, uavhengig av om foreldrene har vært formelt gift eller ikke. Skilsmissebarn er barn med foreldre som ikke lenger bor sammen.

Skilsmissestatistikk

I en kort oppsummering av verdens helse i en rapport fra WHO 1995, nevnes at det kan se ut til å være en trend i retning av kortere ekteskap og flere skilsmisser i mange land. Dette leder igjen til familiære sammenbrudd med konsekvenser både for den enkelte og for helse og sosialvesenet som må iverksette hjelpetiltak for barn og foreldre (Nakajima 1995).

I en oversikt fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) 2002, lå Finland på topp i Europa med syv skilsmisser per 1000 gifte personer. Som en god nummer to fulgte Sverige med 6,6, Danmark på tredje plass med 6,3, og Norge og Island med henholdsvis 5,2 og 4,9 per 1000 innbygger (Byberg 2002). Antall samboerforhold har i følge SSB holdt seg stabilt

de siste årene, og utgjort rundt 25% av antall ekteskap (SSB 2010). Samboere med barn har imidlertid tre ganger så stor tilbøyelighet til å flytte fra hverandre som gifte med barn (Byberg, Foss & Noack 2001). Samtidig hevder Noack at langt flere barn opplever foreldrebrudd enn det skilsmissestatistikken viser (Noack 2005). Studier fra Sverige anslår at det totale antall barn som direkte involveres i samlivsbrudd kan komme opp i 27.000-30.000 barn i året (Noack 2005).

Konsekvenser av skilsmisse

Det har hos mange vært antatt at norske og nordiske skilsmissebarn på grunn av den nordiske velferdsordningen har mindre risiko for å utvikle problematferd, men denne antagelse får liten støtte i ny nordisk forskning. ”Sammenlignet med barn av foreldre som har holdt sammen, har skilsmissebarn større risiko for selv å bli skilt, de oppgir å ha lavere livskvalitet, de er mer utsatt for depresjon, og de ender opp med kortere utdanning. I tillegg opplever voksne skilsmissebarn relasjonen til foreldre som mindre nær, sammenlignet med barn av gifte foreldre” (Herloffson & Hagestad 2009, s. 25). Uavhengig av konflikter i parforholdet, oppstår ofte konflikter knyttet til barna i forbindelse med selve bruddet. Typiske konflikter handler om hvor barna skal bo, hvor mye samvær hver av foreldrene skal ha, gjennomføringen av samværsordningen og barnebidragets størrelse. Thuen anslår at de norske domstolene behandler rundt 1000 samværskrangler i året (Thuen 2004). Langvarige konflikter etter bruddet som barna trekkes inn i, synes å være en av de viktigste risikofaktorene for problemutvikling hos barna (Røed, Ekeland & Thuen 2008).

I Bærum Kommunes årsrapport for ”Psykisk Helse for Barn og Unge” 2007 (PSBU 2007), er de ansattes generelle inntrykk gjennom mange av de henvendelsene de får, at stadig flere barn og unge lever i kompliserte familieforhold og opplever langvarig stress og belastninger med dette. Symptombildet kan variere og mange ønsker og har behov for hjelp over lengre tid. En undersøkelse fra 2006 som involverte over 4000 barn mellom 12-15 år i Bergen viste at skilsmissebarn hadde en forhøyet risiko for å utvikle problemer som svake skoleprestasjoner, voldelig atferd, mobbing, depresjon og røyking sammenliknet med barn som bodde i kjernefamilier. Som eksempel kan nevnes at de eldste barna som bodde hos alenemødre hadde halvannen til to ganger større risiko for å røyke regelmessig, og for å bli fulle minst to til tre ganger pr. måned enn barna med samboende foreldre (Breivik & Olwæus 2006).

Gruppe-intervensjoner til skilsmissebarn

Ulike preventive intervensjoner for skilsmissebarn har hatt stor utbredelse i USA siden tidlig på 1980-tallet (Kalter, Pickar & Lesowitz 1984, Pedro-Carroll & Cowen 1985) og de fleste av dem på skolene (Grych & Fincham 1992). Begrunnelsen for dette er at tilbudet på den måten blir tilgjengelig for alle, også lavinntekts-familier som ellers ikke ville hatt mulighet for å delta (Cowen et al. 1989). Det er samtidig med på å alminneliggjøre tilbudet, og vil bidra til å skape et naturlig nettverk for elevene (Cowen et al. 1989, Kalter et al. 1988). I tillegg er det mulig når programmet er etablert å lære

opp skolens personell til å drive programmet slik at det blir selvgående (Cowen et al. 1989).

De skolebaserte programmene hadde felles mål og strategier; de skulle være både edukative og terapeutiske. De skulle gi elevene støtte til å jobbe seg gjennom vanskelige ting, og hjelpe dem i å utvikle ferdigheter til å takle vanskelige følelser og leve med vanskelige familiesituasjoner, samt forsøke å bedre kommunikasjonen mellom barn og foreldre. Selv om gruppenes innhold varierte i form av rollespill, audiovisuelle hjelpemidler, historiefortellinger, felles problemløsningsøvelser, tegning, bibliografi og forming av gruppeavis, var hele tiden skilsmissten i fokus (Grych & Fincham 1992).

For å gi et inntrykk av populariteten, ble programmet designet av for eksempel Kalter og hans kollegaer brukt i over 2000 skoledistrikter og på 100 sentre for psykisk helse (Grych & Fincham 1992).

Grych og Fincham så i sin studie med et kritisk blikk på en rekke av evalueringsrapportene som fulgte i kjølvannet av disse programmene. De konkluderte med at det til tross for stor utbredelse finnes lite formell evaluering av de varierte programmene, og at det er behov for mer forskning på området. En stor mangel er i følge ovennevnte forfattere, at det til tross for mange positive funn i forhold til atferdsendringer, ikke finnes rapporter på årsakene til endring. De savner svar på hva det er i gruppeprosessen som gjør at endring oppstår. De mener det er like viktig å se på om målsettingen med gruppene ble nådd (for eksempel økt forståelse av skilsmissten, utvikling av mestrings-strategier) som å måle om gruppene førte til at elevene fungerte bedre i hverdagen. De stiller spørsmål ved evalueringskriteriene. Kanskje klarer man ikke ved hjelp av gruppetilbud å redusere stress i elevenes liv, men kanskje er det mulig å gjøre noe med elevenes evne til å leve med det stresset som er ved å endre på deres oppfattelse av og respons på stressende omgivelser og situasjoner (Grych & Fincham 1992).

En studie fra 2004 ser spesielt på hvem som har hatt best effekt av et vellykket intervensjonsprogram, og konkluderer med at for eksempel barn som er utagerende og har en dårlig relasjon til sin mor er blant de som har best utbytte av å delta i grupper, og således bør være i målgruppen for tiltaket. Samtidig peker de på som en svakhet ved eksisterende programmer at de er laget med tanke på vestlige deltagere, og at det ligger en stor utfordring her i forhold til fremtidig forskning (Tein et al 2004).

Tre studier fra 2007 beskriver ulike grupper for skilsmissebarn, hvor det intervenseres med henholdsvis biblioterapi, kunst og musikk (Pehrsson et al. 2007, Rich et al. 2007, DeLucia-Waack & Gellman 2007). Alle konkluderer med at deltagerne virket lettere, åpnere og mindre bekymret, men ingen peker på hvorfor det hjelper.

De amerikanske programmene er blitt adoptert i Tyskland, og blir beskrevet og evaluert i flere tyske artikler (Jaede, Wolf & Zeller 1994, Lütkenhaus, Hasler-Kufner & Plaum 1996). Sistnevnte artikkel konkluderer med mindre frykt, økt selvfølelse og en mer positiv opplevelse av familien enn før blant deltagerne.

Fra Norden har forfatteren funnet enkelte evalueringsrapporter fra støttegrupper for skilsmissebarn i Danmark. Boserup (2006) konkluderer med at barna hadde stor nytte av å sette ord på det de hadde opplevd, og at de med støtte av utenforstående voksne fikk lov til å formidle sine følelser i et trygt rom hvor alt var tillatt. De uttrykte stor lettelse over å oppleve at de ikke var alene om de vanskelige erfaringene. Mange av foreldrene beskriver i ettertid gladere barn med større trivsel og som i større grad sier fra når de ikke er fornøyde, mens de selv gjennom foreldrekvelder fikk en større bevissthet omkring hvilken belastning deres innbyrdes kranling var for barna. Dette førte til at de i større grad klarte å ha fokus på barna og sette sine egne følelser til side.

Ved litteratursøk på tidligere forskning omkring gruppeintervensjoner til skilsmissebarn, har det kun framkommet kvantitative undersøkelser i form av spørreskjemaer og case-control-studier. Suell (2005, 2008), derimot, har i sine rapporter sammen med spørreskjemaer også intervjuet noen av barna (åtte barn i alderen 10-12 år) i tillegg til foreldre og gruppeledere. Hun har vurdert barnas utsagn opp i mot tiltakets målsetting og konkluderer med at barna har fått en økt bevissthet om egne ønsker og behov som de er blitt flinkere til å snakke om hjemme. De har fått større selvtillit og fått noen redskaper. De har lært noen strategier som de selv kan arbeide videre med og bruke når de trenger det. Skilsmissen blir akseptert som en del av barnets historie.

I Sverige er det laget et veiledningshefte for hvordan en kan drive støttegrupper for skilsmissebarn basert på samlet erfaring fra 12 tidligere grupper, men det sies ikke noe her om hvilken prosess som gjør at barna får en bedre trivsel etter å ha gått i gruppe (Andersson & Grane 2006).

TEORETISK OG KONSEPTUEL RAMME

Sentralt i denne oppgaven står den kjensgjerning at årsaken til psykiske vanskeligheter ofte skyldes at mennesker ikke har ord for, eller ikke klarer å sette ord på den erfaringen eller opplevelsen de har bak seg (Øvreeide 2000). I samtalegruppene får elevene hjelp til å sette ord på det de har opplevd ved å snakke gjennom alle faser i skilsmisseprosessen, ofte ved bruk av ulike kommunikasjonsverktøy.

Noen kan være redde for å snakke med barn om skilsmissen av frykt for å gjøre ting verre. Det er lett å tenke at så lenge barn ikke sier noe, så har de det bra. I følge Raundalen og Schultz (2006, 2008) blir ikke ting farligere fordi det snakkes om, og de advarer mot å vente og se om barnet tar noe initiativ selv før det tas kontakt med. At barnet er taust, behøver ikke bety at alt er greit. Deres erfaringer gjennom alvorlige samtaler med barn motsier en eventuell tanke om at en gir barna ideer og bekymringer de ikke har hatt ved å ta opp vanskelige tema med dem. De fremhever tvert imot viktigheten av det de hevder er terapiens grunnelement, nemlig det å finne ord, setninger og fortellinger som rydder, ordner og arkiverer det som har hendt som en håndtert fortid.

Helsefremmende arbeid

WHO definerte helse i 1948 som en tilstand av fullkommen kroppslig, mentalt og sosialt velvære med fravær av sykdom (WHO 1998). Dette beskriver en uoppnåelig idealtilstand, og mange har forsøkt seg med mer realistiske og gjenkjennende definisjoner. Med utgangspunkt i en holistisk tilnærming relateres helse til om individet har evne til, enten fysisk eller psykisk, under rimelige forutsetninger, sosialt, kulturelt og økonomisk, å kunne realisere sine vitale mål (Medin & Alexandersen 2000). Fugelli og Ingstad (2001) gjennomførte i perioden 1997-2000 en studie av folks helsebegrep, og fant at de viktigste meningsbærende elementene i folks helsedefinisjon er: trivsel, funksjon, natur, humør, mestring og energi. Det folkelige helseperspektivet kjennetegnes av at helse er et holistisk fenomen, - vevd inn i alle sider av livet og samfunnet. Det er et relativt fenomen, - helse erfares og bedømmes i forhold til hva folk finner det rimelig å forvente ut fra alder, sykdomsbyrde og sosial situasjon, og til sist er det et personlig fenomen, - menneskene er ulike og veiene til, og målet for, helse må derfor bli forskjellig fra individ til individ. Helse kan altså beskrives både som fravær av sykdom, som en ressurs og som velbefinnende (Mæland 2007).

I følge Ottawa-charteret (WHO 1986) er *helsefremmende arbeid* prosessen som setter den enkelte så vel som fellesskapet i stand til økt kontroll over forhold som virker inn på helsen, og derigjennom bedre sin egen helse. Fokus er på ressurser istedenfor problemer, og arbeidet har utgangspunkt i en salutogen forståelse. Grunnprinsippene er empowerment, brukermedvirkning, et holistisk helsesyn, sosial utjevning (equity/equality), intersektorielt samarbeide, varighet (sustainability) og samvirkende strategier (multistrategy) (Ottawa Charter 1986, Rootman et al 2001).

Empowerment kan i følge Mæland best oversettes med ”det å vinne større makt og kontroll over”. Videre heter det at ”for å nå frem til en tilstand av fullstendig psykisk og sosialt velvære, må et individ eller en gruppe være i stand til å kunne identifisere og virkeliggjøre sine forhåpninger, tilfredsstille sine behov, og endre eller mestre sitt miljø” (Mæland 2007, s. 66). I det helsefremmende arbeidet er folk aktive samarbeidspartnere, de må selv uttrykke sine behov og ønsker, og effekten skapes gjennom en kontinuerlig prosess.

Helse skal etterstrebes for alle sider av det menneskelige vesen, både psykisk, fysisk, sosialt og åndelig. Alle skal ha lik rett til helse uavhengig av kjønn, alder, sosial klasse og etnisk tilhørighet. Aktuelle sektorer og virksomhetsområder skal samarbeide for å redusere sosial ulikhet og legge til rette for helse for alle. Det skal jobbes helsefremmende på ulike plan, både politisk, organisatorisk og gjennom utdanning og kommunale endringer. Helsefremmende arbeid kan rette seg mot individ, grupper eller samfunn. Kunnskap om og forståelse av sammenhenger i utvikling av helse skal medvirke til at endringer på individ- og samfunnsnivå blir varige.

Peer-support

Veiledningsmaterialet til PIS-gruppene bygger i første rekke på Ken Heaps gruppeteorier (Heap 1999). *Peer-support* er en kjent og mye brukt metode innenfor helsefremmende arbeid. Metodens sentrale tanke er at den beste problemløsningen skjer gjennom egen bearbeiding av vanskene i samvær og samhandling med andre som har en lignende erfaring (Heap 1999). Elevene ble derfor samlet i grupper med andre elever med skilte foreldre på omtrent samme alder framfor tilbud om individuelle samtaler ansikt til ansikt med helsesøster. Imidlertid blir de i gruppene opplyst om at de når som helst kan komme og snakke med gruppelederne utenom gruppene alene, dersom de har behov for det.

Løsningsfokusert tilnærming

De samme prinsipper inngår i Løsningsfokusert tilnærming (LØFT) som oppsto i kjølvannet av konstruktivismen. Her ble den profesjonelle ikke lenger sett på som observatør, men en som inngår i en interaksjon med klienten eller familien. LØFT har fokus på å finne løsninger istedenfor å løse problemer. Personens egne ønsker og mål skal være drivkraften for ”behandlingen”, og fremtiden er noe vedkommende selv kan påvirke og være med å forme. Utgangspunktet er at mennesket selv er ekspert på eget liv (Haaland 2005).

I løsningsfokusert tenkning er det de gode erfaringene som skal løftes fram og videreformidles til hverandre. Det er en terapiform som er preget av håp og optimisme. Til tross for ulike omstendigheter, er ideen at alle gjør så godt de kan ut i fra sine forutsetninger. Som gruppeleder med en løsningsfokusert tilnærming handler det om å støtte oppunder de gode forslagene, fokusere på det som er bra, motivere til å bygge videre på det som virker og eventuelt ved spørsmål hjelpe til å formulere mål for fremtiden.

Salutogenese

Begrepet *salutogenese*, som direkte oversatt betyr helsen opphav eller opprinnelse, ble utviklet av sosiologen Aron Antonovsky. Hans teoretiske utgangspunkt handler om å ha overskudd til å møte og mestre hverdagens påkjenninger. Ifølge Antonovsky (1979) vil mennesker med en sterk opplevelse av sammenheng i livet, mestre belastninger bedre enn de med svak opplevelse av sammenheng, og de vil i tillegg ofte komme styrket ut av belastende situasjoner. Tre underordnede begreper som sammen former menneskers opplevelse av sammenheng er: forståelse, håndterbarhet og meningsfullhet. Å forstå tilværelsens struktur og dens forutsigbarhet er en forutsetning for å kunne takle det praktiske livet. Å se at det er ressurser enten i en selv eller i omgivelsene til å håndtere de situasjoner som måtte dukke opp, gjør at en selv er i stand til å ta kontroll over livet. For å kunne møte oppgaver og krav som en utfordring istedenfor en byrde, må det kjennes meningsfylt, - det må være verdt å bruke krefter på (Antonovsky 1979).

Elementer i veiledningsprogrammet som knyttes til Antonovskys tenkning, er for eksempel bruk av pedagogisk sol som utgangspunkt for å snakke om årsaker til skilsmissem. Ulike årsaker skrives på solens stråler ettersom elevene ramser dem opp. Ideen er at elevene ved å høre hverandres tanker om årsaker til foreldrenes skilsmisse, kan få en ny forståelse av sine egne foreldres skilsmisse, og at brikker kan falle på plass i historien. Å få en forståelse for hvorfor skilsmissem skjedde skaper mening i tilværelsen.

Hensikten med bruk av nettverkskart er å gi elevene oversikt over hvilke ressurspersoner de har rundt seg, hvem de ønsker seg nærmere i livet, og hvordan de kan få det til, - dette for å gjøre egen livssituasjon mer håndterbar.

Coping og mestring

Stress utløses av tap, skuffelse eller relasjonsbrudd, men også gjentatte små ”tragedier” kan bli en for stor belastning over tid (Gjærum, Grøholt & Sommerchild 1999). Ved stress oppstår en spenningstilstand i kroppen som resulterer i økt psykofysiologisk aktivitet og følelsesmessige reaksjoner (Antonovsky 1979) som vil variere med alder knyttet til kognitiv, emosjonell og sosial utvikling (Gjærum, Grøholt & Sommerchild 1999). Lazarus (2006) hevder at kilden til stress verken ligger hos individet eller i situasjonen, men er et resultat av det pågående forhold mellom person og situasjon. Hvordan man er som person har stor betydning for hva man opplever som stress og hvordan man takler det.

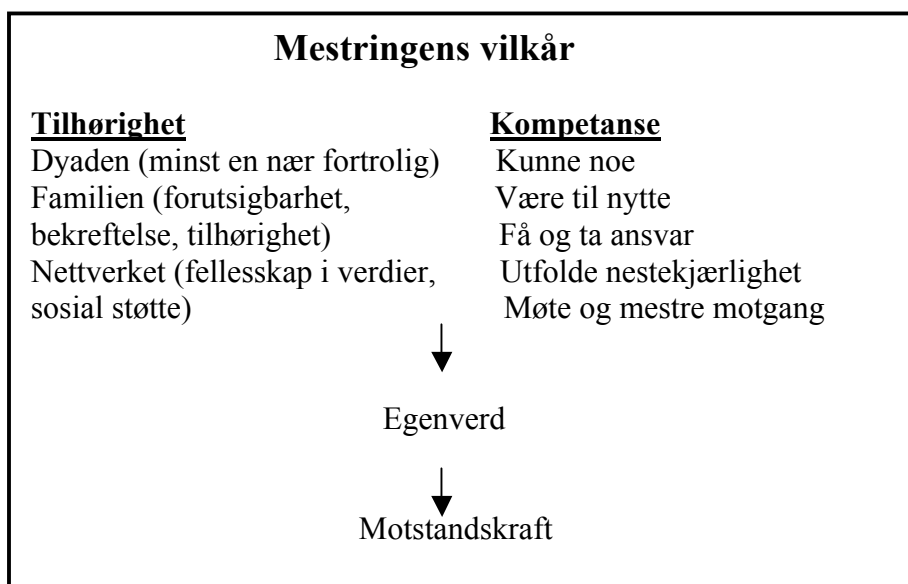
Rutter (1981) har i sine studier av hendelser som utløser psykiske forstyrrelser over tid, funnet at det alltid vil være et problem at den aktuelle hendelse kan ”legge seg oppå” tidligere hendelser som i første omgang ikke fremkalte problemer (Rutter 1981). I følge Gjærum, Grøholt og Sommerchild (1999) må dette forstås i et prosessorientert og dynamisk perspektiv, hvor tidligere hendelser kan virke både som mulige beskyttelsesfaktorer (hvor man lærte noe om egne ressurser og takling av situasjonen), og som sårbarhetsfaktorer (det gikk bra sist, men neste hendelse var dråpen som fikk begeret til å flyte over).

Begrepet coping er hentet fra Lazarus stress-teorier (2006) og er den atferd og de indre prosesser som settes i gang i møte med stress uavhengig av resultatet. Coping er et uttrykk for hvordan den enkelte kan klare å håndtere stresset. Hvordan individet tolker situasjonen, vil påvirke hvordan det tenker og hva det gjør.

Målet med PIS-gruppene er at elevene skal bli i stand til å mestre sine egne liv. Gjærum, Grøholt og Sommerschild (1999) refererer til den amerikanske professoren Lester Libo som på 70-tallet hevdet at to hovedområder må styrkes for å oppnå mestring: tilhørighet og kompetanse. Det handler om å mobilisere gode krefter rundt den enkelte. Sommerchild oppfattet dette som en enkel og anvendbar modell, og mestring her brukt som et mer overordnet begrep enn coping. Modellen understøttes av Caplan`s teori om og bruk av sosial støtte i forebyggende virksomhet (Caplan 1989).

Senere utviklet Rutter sine teorier omkring individets egen motstandskraft, resilience, hvor han understreker at individets mestringssevne varierer med graden, arten av og tidspunktet for belastningene (Rutter 1985). Han beskriver beskyttelsesfaktorer i form av å gi rammebetingelsene for å bygge motstandskraft, nemlig trygge stabile emosjonelle tilknytninger og egne erfaringer om å kunne noe, hvilket samsvarer med Libo's og Caplan's teorier (Gjærum, Grøholt & Sommerchild 1999, Caplan 1989).

Gjærum, Grøholt og Sommerchild har ut fra ulike kunnskapskilder føyd beskyttelsesfaktorer inn under begrepene Tilhørighet og Kompetanse og kaller dette en modell for "Mestringsens vilkår" (Figur 1). Under tilhørighet hører minst en nær fortrolig, - familien med sin forutsigbarhet, bekreftelse og tilhørighet, og nettverket med fellesskap i verdier og sosial støtte. Kompetanse rommer det å kunne noe, være til nytte, få og ta ansvar, utfolde nestekjærlighet, og møte og mestre motgang.



Figur 1. Mestringsens vilkår (Gjærum, Grøholt & Sommerschild 1999)

I takt med at samlivsbrudd er blitt mer og mer vanlig, har konsekvensene endret karakter. Den svenske barnelegen Lindström (1992) anbefaler i tråd med behovet for nye strategier å inneha et mestringsperspektiv når man skal hjelpe barn best mulig gjennom en familieoppløsning. Å ha et mestringsperspektiv innebærer å se nye muligheter og ubrukte sider hos elevene og deres omgivelser. Å tenke mestring som mulighet åpner opp for den ide "at det til enhver person og situasjon er knyttet egne sett av mestringspotensialer, og at denne ide i seg selv er nøkkelen som låser opp for disse muligheter" (Gjærum, Grøholt & Sommerchild 1999, s. 22).

Det er ulike faktorer som beskytter barn mot stress, avhengig av hva som er utløsende årsak, men i foreldrekonflikter beskyttes barnet av en god relasjon til en av foreldrene, samtidig som tro på egne krefter og selvillit er av betydning for om barnet forsøker å tilpasse seg situasjonen ved hensiktsmessige handlinger (Masten et al. 1990). Gjærum,

Grøholt & Sommerchild (1999) konkluderer med at det å jobbe helsefremmende med barn innebærer å styrke barnets ressurser, tro på egne evner, og gi det følelse av å lykkes (jmfør figur 1).

STUDIENS HENSIKT OG MÅL

Studiens hensikt er å kartlegge hva som hjelper og hvorfor det hjelper å delta i samtalegruppe for elever som har opplevd samlivsbrudd. Overordnet mål er å sikre at barn og unge som har opplevd samlivsbrudd får det best mulige tilbud for å få mulighet til å bearbeide reaksjoner, følelser, tanker og spørsmål de måtte ha i forbindelse med denne erfaringen. Dersom gruppeintervensjon kan bidra til redusert utvikling av skolefravær, depresjon, rus og kriminalitet hos denne sårbare gruppen, vil det dessuten ha en klar samfunnsmessig gevinst.

Forskningsspørsmål

Hva er det som hjelper med samtalegrupper for ungdommer som har opplevd foreldres samlivsbrudd – og hvorfor hjelper det?

METODE

Kvalitativ metode

Kvalitativ metode brukes for å ”få tilgang til erfaringer som kan berede grunnen for utvikling av nye hypoteser, begreper og forståelsesmåter” (Malterud 2002, s. 2468). Materialet består gjerne av tekst fra samtaler, observasjoner eller skriftlige kilder hvor hensikten er å utforske meningsinnholdet i sosiale fenomener slik de oppleves for de involverte selv i deres naturlige sammenheng. Kvalitativ metode beskriver menneskelig samhandling og opplevelse. Metoden velges når man ønsker å beskrive og analysere karaktertrekk og egenskaper eller kvaliteter ved de fenomener som skal studeres (Malterud 2002). Kvalitativ forskning innebærer en fortolkende tilnærming og egner seg til å utforske spørsmål som: Hva betyr...? Hvordan forstår...? Hvordan erfarer...? (Frich 2007)

Kvalitative metoder bidrar til å presentere mangfold og nyanser. Samtidig kan en og samme virkelighet alltid beskrives ut fra ulike perspektiver, og derfor har forskerens perspektiv og posisjon stor betydning for hva slags kunnskap som kommer frem (Malterud 2002).

Grounded Theory

Formålet med en induktiv undersøkelse som beskrevet ovenfor vil gjerne være å trekke essensen ut av de sammenhenger og komplekse fenomen som finnes i empirien, for så å kunne bruke denne kunnskapen til å forstå andre lignende tilfelle. Funnene vil på denne måten utgjøre et grunnlag for teoretisk generalisering (Befring 2007). Begrepsutvikling og teorigenerering er et sentralt formål i Grounded Theory-tradisjonen (Glaser & Strauss 1967).

Grounded Theory ble utviklet og introdusert av Anselm Strauss og Barney Glaser som et resultat av et behov for en egnet metode for å studere menneskelig atferd i sosiale sammenhenger. Den fremsto samtidig som et oppgjør med den tradisjonelle hypotetisk-deduktive forskningsmodellen hvor den hypotetisk-deduktive metode trekker teori ut av tidligere empiri for så å forsøke å verifisere denne gjennom operasjonalisering og hypotesetesting (Charmaz 2003). Glaser og Strauss baserer (grunner) teorien på empiriske data, og metoderetningen fikk derfor navnet Grounded Theory. Forskeren forfatter en historie om virkeligheten som reflekterer betrakteren like mye som den som blir betraktet. Målet for metoden er å generere et teoretisk rammeverk som kan forklare de innsamlede data om temaer som er viktig for mennesker i deres daglige liv, og som gjelder uavhengig av tid, sted og personer (Hallberg 2002, Glaser & Strauss 1967, Glaser 2001).

Gjennom analysing av data frembringes behov for nye data som kan underbygge eller utvide forståelsen for de allerede funne data. Disse nye dataene avgrensner og metter de fremvoksende kategoriene. Den klassiske Grounded Theory er opptatt av at fremveksten av teori skal komme fra empiriske data gjennom analyse av de grunnleggende sosiale prosessene i det studerte området (Glaser & Strauss 1967). Kategoriene oppstår ved kontinuerlig sammenligning av data med data og kategorier med kategorier. Denne fremgangsmåten hvor fokus er på prosess uten forutbestemte kategorier, blir av Glaser beskrevet som en effektiv og produktiv analysemetode (Glaser 1992). Sagt med andre ord antar Glaser og Strauss at det finnes en ekstern virkelighet som forskere kan oppdage og gjengi (Charmaz 2000).

Den klassiske modellen er senere blitt modifisert av Strauss og Corbin (1996) hvor aksial koding introduseres som nytt begrep. "Aksial koding egner seg veldig godt til å belyse en hendelse eller en handlingssekvens" (Dalen 2008, s.72). Informantenes individuelle oppfatning av virkeligheten får i større grad komme fram. Forskjellen mellom de to modellene kan illustreres ved at forskeren stiller seg følgende spørsmål: Hva har vi her? (Klassisk Grounded Theory) eller Hva om? (modifisert Grounded Theory) (Hallberg 2002). En tredje, rent konstruktivistisk versjon, er framsatt av Kathy Charmaz (2000).

Alle tre modeller tar utgangspunkt i rådata som gjennomgår en systematisk koding, konstante sammenligninger, trinnvis kategorisering og siden rekoding for et mer abstrakt nivå. For å sikre teoretisk sensitivitet og få et analytisk overblikk over forskningsspørsmålet, nedskrives ideer og refleksjoner underveis, såkalte memos. Memoskriving er det viktige og nødvendige trinnet mellom kodingen og den ferdige

analysen. Memoene er først induktive og senere deduktive. De kan inneholde ideer om forklaringer, antagelser om sammenhenger og hva historien egentlig handler om. Memoene bidrar til å utvikle en hypotese, avklare forholdet mellom kategoriene og til å plassere den fremskridende teorien i en bredere sammenheng (Hallberg 2002).

Den kvalitative analysen vil innebære å få frem både det spesielle og det som er sentrale fellestrekk. Sitater skal få frem både det typiske, særegne og avvikende. I avslutningsfasen legges det vekt på å forstå det dypere meningsinnholdet som kan munne ut i en teori, et begrep eller en modell. Dataanalysen skal avdekke typiske mønster i materialet (Befring 2007).

For å besvare forskningsspørsmålene i denne studien, ble den klassiske versjonen av Grounded Theory valgt. Det var ingen hendelse eller handlings-sekvens som skulle belyses, hvor det ville vært naturlig å velge modifisert versjon, men derimot elevs tanker og oppfatninger omkring årsaker til effekt. Forfatteren ønsket heller ikke en tolket forståelse av informantenes virkelighet i tråd med Charmaz teorier, men heller å inneha en åpen holdning til det som måtte komme fram i møte med informantene, innta en nøytral posisjon og stille seg spørsmålet: Hva har vi her? Det var ønske om at den teori eller modell som skulle utledes skulle grunne på rådata fra informantene selv uavhengig av forfatterens ståsted, og at den skulle kunne forklare prosesser i gruppe omkring et spesielt tema som kan være nyttig informasjon til bruk i lignende kontekster.

Fokusgruppeintervju

”Fokusgruppeintervju er en ressursbesparende metode å samle data på fra flere personer” (Lerdal 2008, s.174). I et fokusgruppeintervju beskriver og reflekterer deltakerne over subjektive opplevelser, erfaringer, synspunkter eller holdninger i forhold til et fenomen eller en spesifikk situasjon gjennom en semistrukturert gruppe-diskusjon. Hensikten er å samle data fra en mindre gruppe personer om et tema angitt av forskeren, f. eks. et helsetjenestetilbud som i denne studien (Lerdal 2008).

Fokusgruppeintervjuer er spesielt godt egnet hvis vi vil lære om erfaringer, holdninger eller synspunkter i et miljø der mange mennesker samhandler (Malterud 2002). Kunder eller brukere kan på denne måten gis innflytelse, og få en mer aktiv rolle i utvikling av for eksempel helsetilbud, i tråd med empowerment-teorier (Lerdal 2008). Metoden egner seg altså godt til innhenting av data som kan utvikle og forbedre praksis (Lerdal 2008).

Fokusgruppeintervjuet skiller seg fra tradisjonelt gruppeintervju ved at deltakerne samtaler med hverandre. Informasjonen fremskaffes fra en gruppedynamisk interaksjonsprosess (Morgan 1990, Krueger 1994). Ved interaksjon mellom deltakerne oppstår en friere uttrykksform som kan skaffe til veie informasjon forskeren kanskje ikke ville fått tak i ellers (Kitzinger 1995). ”Samtaler mellom mennesker innebærer både informasjonsutveksling og sosial samhandling” (Malterud 2002, s. 2469). Dette gjelder også med forsker. Vesentlig for å få til en fri diskusjon er et trygt gruppemiljø

og åpenhet i gruppen. Som et ledd i å skape en god atmosfære, kan man finne et hyggelig rom med gode stoler og gjerne servere noe mat og drikke (Lerdal 2008). Dataene fremkommer ved at flere personer sammenligner erfaringer og tolkninger under intervjuet.

Antall grupper kan i store studier variere fra 6 til 50 (Kitzinger 1995). Det er vanlig med en hensiktsmessig utvelgelse av gruppemedlemmer ut i fra tema (Wibeck 2000). Nyere litteratur anbefaler ofte fokusgrupper på mellom 4-6 personer, mens eldre litteratur ofte anbefaler noen flere (Tillgren & Wallin 1999, Kitzinger 1995). Fokusgruppeintervjuene ledes av en moderator som ofte er en forsker. Ofte deltar også en assisterende moderator som skal observere gruppedynamikken, oppsummere innholdet med jevne mellomrom og hjelpe til å sentrere diskusjonen omkring tema (Krueger 1994). Fokusgruppeintervjuene har gjerne en varighet på 1-2 timer (Krueger 1998).

Etter å ha ønsket velkommen, er det viktig at moderator klargjør hensikten med fokusgruppe-intervjuet. Deretter oppfordres deltakerne til å snakke med og til hverandre fremfor til moderatoren (Krueger 1998). Eventuelle uenigheter mellom deltakerne kan bidra til utdyping og klargjøring av hva de egentlig mener (Tillgren & Wallin 1999). Gjennom intervjuet skal moderator styre diskusjonen og forholde seg til både innhold og gruppedynamikk (Krueger 1998). Dette krever erfaring i håndtering av gruppeprosesser, og det kan være godt å støtte seg til feltnotater fra assisterende moderator (Lerdal 2008).

For å unngå misforståelser, er det viktig at moderator gjengir sentrale utsagn eller begreper som blir brukt, og oppfordrer deltakerne til å utdype hva som egentlig menes med det som har vært sagt. Moderators grad av styring vil avhenge av om man i størst mulig grad ønsker å forstå deltakernes tenkning på deres premisser, eller om man er mer opptatt av å få svar på spesifikke spørsmål. I det siste tilfelle vil dialogen i større grad skje mellom moderator og de enkelte deltakerne (Malterud 2002).

Utvalg

Det ble i forkant av forespørsel laget et informasjonsskriv/samtykkebrev til alle deltagere med foreldre, hvor de ble informert om studiens hensikt og hva det ville innebære å være med (Vedlegg III og IV, s. 45 og 47).

Gruppeledere som forfatteren var blitt kjent med gjennom sitt arbeide for PIS-prosjektet, ble kontaktet pr. tlf. og e-post for forespørsel om hjelp til å finne deltakere, distribusjon av samtykkeskjemaer, gunstig tidspunkt og egnet rom til intervjuet. Gruppelederne spurte elever de hadde hatt i gruppe om de kunne tenke seg å være med på et forskningsprosjekt. Elevene var i alderen 14-16 år, og avgjorde selv i samarbeid med foreldrene om de ville være med.

De syv gruppeintervjuene ble foretatt på tre ulike steder i landet; - en av landets største bykommuner (over 100 000 innbyggere) med et høyt inntekts- og utdanningsnivå, en litt

mindre by (mellom 50-100.000) innbyggere og en bygd (under 10.000 innbyggere). Dette var ønskelig for å se om forskjeller kunne øke variasjonen i utbytte av gruppedeltagelse, og for å se om ulike gruppeledere har noen betydning for opplevelsen.

Som nevnt innledningsvis har informantene fulgt to ulike intervensjonsprogrammer. Seks unge fra ”Vanlig, men vondt”- programmet deltok. Dette programmet finnes kun i en by, men elevene var hentet fra to forskjellige skoler hvor den ene var mer sentrumsnær enn den andre. Intervjuene foregikk separat på de to skolene, med fire elever på den ene og to på den andre. De resterende 22 elevene har fulgt PIS-programmet, hvorav fem fra en Steinerskole i en mindre bygd, og resten fra ulike skoler i en stor bykommune. På en skole deltok alle elevene fra samme gruppe, bortsett fra en. Gruppene har variert noe med hensyn til varighet, hyppighet og innhold, men holdt seg til fastlagte temaer. Erfaringene vil derfor være noe ulike. Respondentene har deltatt på grupper som har hatt mellom fem og elleve deltagere. Det har ikke vært praktisk mulig å samle deltagere fra ulike samtalegrupper i samme fokusgruppe til intervju, - respondentene i fokusgruppene er således kjente fra før av.

I tilfelle kjønnsforskjeller i opplevelsen elevene sitter igjen med etter å ha deltatt på gruppe, ble det tilstrebet en noenlunde lik fordeling av jenter og gutter. Utvalget endte av seg selv opp med 14 gutter og 14 jenter. Med tanke på at både gutter og jenter kan bli bundet av eller påvirket på annen måte av det andre kjønnets nærvær, ble det organisert en ren jentegruppe og en ren guttegruppe for å få fram alle nyanser.

Av hensyn til at naturlig modenhet som følge av alder i seg selv vil kunne føre til bedre takling av hverdagen, var det ønskelig med nærhet i tid mellom gruppedeltagelse og intervjuet for at en evt. endring skulle kunne knyttes til gruppedeltagelsen. Alle hadde deltatt i gruppe i løpet av siste 12 måneder.

For å få så stor variasjon som mulig i datamaterialet var det dessuten ønske om at informantene skulle representere bredde innenfor sin aldersgruppe i forhold til tid siden skilsmissem, skoleflinkhet, størrelse på familien og økonomisk status. Som en forsikring i forhold til dette ble alle bedt om å fylle ut et anonymt spørreskjema (Vedlegg II, s. 44).

Gjennomføring av intervjuene

For å besvare forskningsspørsmålet ble det gjort fokusgruppeintervjuer av 30-45 - minutters varighet med elever fra alle tre trinn på til sammen seks ungdomsskoler. Forfatteren ønsket ikke å ta fra elevene mer enn en skoletime, samtidig var tanken at det er lettere å rekruttere elever dersom intervjuet har kort varighet. Temaet er begrenset, og det å ha en begrenset tidsramme ville være en hjelp til å fokusere på det forfatteren ønsket svar på, og hindre eventuelle tilløp til en fortsettelse av tidligere mer terapeutiske gruppesamvær.

Da gruppeintervjuer lett kan bli kaotiske og dataene vanskelige å håndtere i ettetid (Befring 2007), var det ønske om å bruke små grupper med 3-4 deltagere. Grunnet ujevn respons på de forskjellige skolene endte vi opp med grupper på fra 2-7 deltagere.

Tre helsesøsterkollegaer som ikke kjente elevene fra før ble spurt om å være assisterende moderatorer. Av praktiske hensyn, lot det seg ikke gjøre å få den samme hver gang, men ulike assistenter kunne også tenkes å bidra til ytterligere nyansering av gruppediskusjonene. Et intervju ble gjennomført uten assistent, grunnet sen melding om avbud.

Elevene ble samlet rundt lunsjtid hvor de fikk mat og drikke servert som takk for at de ville stille opp. Det var ønske om å få til en diskusjon i gruppene omkring hva det egentlig er med gruppene som hjelper, men moderator lyktes i begrenset grad med dette. Av og til ble respondentene inspirert av hverandre til å utdype og bekrefte det som andre hadde sagt, eller til å komme med motsatte erfaringer, men for det meste svarte en og en på moderators spørsmål. Moderator og assisterende moderator utviklet etter hvert et stort reportoir av oppfølgingsspørsmål, gjerne basert på utsagn fra tidligere intervjuer. Underveis ble ungdommenes utsagn repetert med litt andre ord for å få en bekreftelse på at de var forstått rett. På slutten av hvert intervju ble det trukket opp noen hovedpunkter, - nøkkelbegreper, for det som var fremkommet av informasjon. Intervjuene ble foretatt med ukers mellomrom og over to semestre, slik at det ene kunne fordøyas og bearbeides før det neste tok til.

Intervjuguide

Som hjelp under intervjuet ble det laget en semistrukturert intervjuguide (Vedlegg I, s. 43). I følge Krueger (1998) bør denne inneholde fem hovedtyper av spørsmål; åpning-, introduksjon-, overgang-, nøkkel-, og avslutningsspørsmål. Åpningsspørsmålet skal være lett å svare på for alle, slik at alle får åpnet munnen fra start. Introduksjons-spørsmålet får deltakerne til å fokusere på tema. Dette er gjerne et åpent spørsmål som gir deltakerne anledning til å komme med egne erfaringer og betraktninger. Overgangsspørsmålet skal hjelpe deltakerne til å se temaet i et større perspektiv. Det skal gå mer i dybden på folks erfaringer og forståelse av virkeligheten.

Nøkkelspørsmålene skal sørge for at forskeren får den informasjonen hun ønsker seg, og bør utgjøre ca. halvparten av intervjutiden. Det er vanlig med 2-5 nøkkelspørsmål i en fokusgruppe. Disse kan under diskusjonen ofte kreve oppfølgingsspørsmål (Nøtnes 2001). Avslutningsspørsmålene gjør deltakerne i stand til å reflektere over kommentarer som er gitt tidligere i intervjuet, og spiller en sentral rolle i analysen av dataene. Det foreligger i følge Krueger (1998) tre typer avslutningsspørsmål: 1) Alt tatt i betraktningsspørsmål, 2) oppsummeringsspørsmål og 3) sluttspørsmål.

Alt tatt i betraktning-spørsmålet gir deltakerne mulighet til å komme med en sammenfattende kommentar: "Hva har vært det viktigste for deg ved å være med på gruppe?" Dette skal hjelpe forskeren med å tolke uklare synspunkter. Oppsummeringsspørsmålet forsikrer forskeren om at hennes tolkninger er riktige. Det aller siste spørsmålet skal sikre at viktige poenger ikke er blitt oversett av gruppa. Moderator gjentar kort hensikten med studien, og spør deretter om noe er glemt. Sluttspørsmålet er av særlig betydning tidlig i serien med intervjuer i tilfelle det under

planlegging av intervjuguiden er oversett forhold som burde ha vært gjenstand for diskusjon i gruppen (Nøtnes 2001).

Det er lagt inn et spørsmål om hvordan elevene har det etter intervjuet. Det er et sårbart emne som er diskutert, og noen kan tenkes å ha mer på hjertet de vil snakke om som ikke akkurat berører fokus for intervjuet, men er av mer privat karakter. Moderator forsikret seg om at elever som hadde behov for mer oppfølging visste hvor de skulle gå.

Analysen

Intervjuene ble tatt opp med digital opptaksenhet, og deretter transkribert av moderator. Intervjuene ble ordrett nedskrevet så godt det lot seg gjøre, hørt gjennom på nytt, og redigert ved feiloppfattelser. Teksten skal best mulig lojalt ivareta det opprinnelige materialet slik informantenes erfaringer og meninger ble formidlet og oppfattet under feltarbeidet. Først når forskeren selv kan identifisere systematikken som har vært fulgt i analyseprosessen, er det mulig å dele den med andre. Det vil alltid skje en fordreining der muntlig samtale skal omsettes til tekst (Malterud 2002).

Ingen navn ble tatt med i nedskrivningen slik at anonymiteten ble beholdt. Utskriftene er så blitt sammenholdt med assisterende moderators referater som en dobbeltsjekk på at essensen av intervjuet stemte med det inntrykket som var nedfelt i referatet som også rommet noe om kroppsspråket. Memoer ble skrevet både i etterkant av intervjuene og underveis i analyseprosessen. De første ble knyttet opp til innholdet i de enkelte intervjuer og merket i forhold til disse. Etter hvert inneholdt memoene mer generelle betraktninger og refleksjoner fremkommet på tur eller under hverdagslige gjøremål, og ble da merket med dato.

”Analysen skal bygge bro mellom rådata og resultater ved at det organiserte datamaterialet blir fortolket og sammenfattet. Med utgangspunkt i problemstillingen stiller vi spørsmål til materialet, og svarene er de mønstrene og kjennetegnene som vi gjennom systematisk kritisk refleksjon kan identifisere og gjenfortelle” (Malterud 2002, s. 2470).

Dataene ble etter nedskrivning analysert ut i fra en klassisk Grounded Theory-tilnærming som beskrevet tidligere i studien. Hvert intervju ble kodet og kategorisert før neste intervju, for å sjekke ut om det var uklarheter i dataene som trengte å utdypes. Gjennom hierarkiske kodingsprosesser ble koder gruppert med liknende koder og løftet opp til et høyere nivå med mer abstrakte kategorier. Ofte dukket det opp nye spørsmål underveis i analysen som ble lagt til i intervjuguiden i håp om å få med enda flere nyanser. Det ble jobbet med å finne sammenhenger mellom kategoriene. Etter syv fokusgruppe-intervjuer dukket det ikke opp mer nytt, og det dannet seg ikke flere nye spørsmål hos moderator. Antall deltagere var nå oppe i 28. Så langt som denne studiens forfatter kunne se, hadde det oppstått en metning av hver kategori,- et mønster hadde dannet seg og en kjernekategori var funnet. I følge Glaser (2001) skal det utledes så få kategorier som mulig uten at man mister for mange nyanser og variasjoner i dataene.

I og med at forfatteren er den som tolker dataene ut i fra sin egen forståelsesverden, er det viktig å være bevisst sitt eget ståsted og faren for å tillegge materialet subjektive meninger (Strauss og Corbin 1996). Forfatteren har mange års erfaring som gruppeleder for skilsmissebarn, og samtidig vært med på å utarbeide veiledningsmaterialet for PIS-gruppene. Forfatteren har bevisst motarbeidet å influere på resultatet ved å hele tiden sjekke ut at opprinnelsen til koder og kategorier kan gjenfinnes i tekstmaterialet og ikke er fremkommet som et resultat av tidligere erfaringer. Analysen er således etter beste evne gjort med et selvkritisk blikk.

Etiske vurderinger

Studien er godkjent av REK, Regional Etisk Komité (Vedlegg V, s. 49). Informantene nevnes ikke ved navn, og det vil i studien ikke røpes hvor de kommer fra, kun at de representerer stor og liten by og bygd. Til tross for at elevene i følge Barnelovens § 33 har en økende med- og selvbestemmelsesrett med økende alder, og i stor grad når de passerer 15 år som mange av deltakerne her har gjort, var det likevel krav fra REK om innhenting av samtykke fra foreldre så lenge deltakerne var under 18 år. Både elever og foreldre har derfor mottatt informasjonsskriv og gitt sin skriftlige tilslutning (Vedlegg III og IV, s. 45 og 47).

I og med at samtalegruppene elevene tidligere har deltatt i har tatt opp et sensitivt tema, var det en bevissthet hos moderator underveis på at nye samtaler kunne vekke såre følelser til live. Hvert gruppeintervju ble avsluttet med spørsmål om elevene syntes dette hadde vært greit å snakke om, og om de hadde det bra nå. Et par av gruppene hadde tydelig behov for å møtes igjen da det var dukket opp mye nytt de hadde behov for å dele med hverandre, og enkelte elever ble snakket med litt i etterkant alene. De respektive helsesøstere på skolene ble informert om behovet, og elevene selv ble oppfordret til å ta kontakt med helsesøster.

RESULTAT

Oppsummeringen av kartleggings skjemaene viste at halvparten av de i alt 28 elevene hadde foreldre hvor minst en av dem hadde fire til seks års skolegang etter videregående skole, rundt 14% hadde foreldre med høyere utdanning, mens 25% hadde foreldre hvor minst en hadde mellom et og tre års utdanning etter videregående skole. En far hadde ingen videreutdanning, mens 11% av elevene ikke kjente til hvor lang utdanning foreldrene hadde. Foreldrenes utdanning er som regel et uttrykk for sosial status, og denne fordelingen kan dermed tolkes som uttrykk for ulik sosial status blant informantene, men med en hovedtyngde av elever med foreldre på høyskole/universitetsnivå.

43% hadde opplevd samlivsbruddet for mer enn ti år siden, 25% for mellom seks og 10 år siden, 14% mellom to og seks år siden og 18% innen de siste 2 årene. Fire av respondentene hadde ingen søsken, mens tretten hadde et søsken. Tre hadde to og tre

søsken, fem hadde fire eller flere. Det er ikke skilt mellom biologiske søsken, halv- og stesøsken.

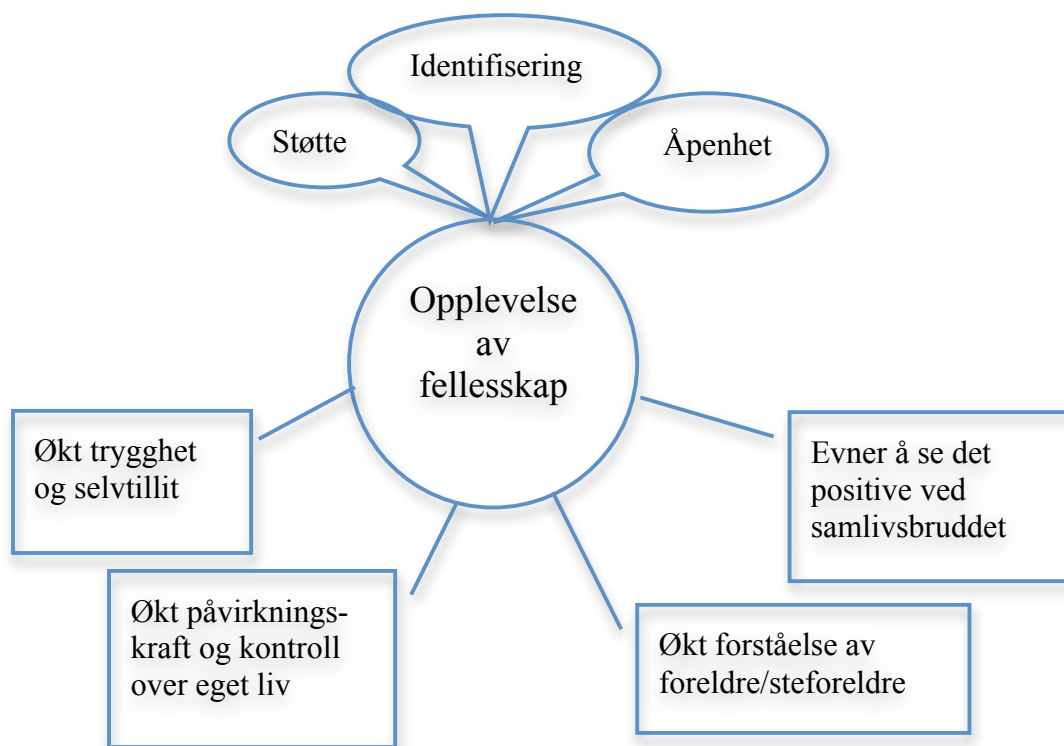
Det norske karaktersystemet går fra 1-6, hvor seks er høyeste karakter. Ingen av respondentene hadde dårligere karakterer enn tre på skolen. 43% plasserte seg mellom tre og fire, 46% mellom fire og fem, og 11% i det øverste sjiktet mellom fem og seks. Tolv av 16 elever, tilsvarende 43%, hadde deltatt på tilsvarende gruppe i barneskolen.

I resultatet fremkommer variasjonen i det totale datamaterialet, og tydeliggjør ingen forskjeller ut i fra hvor elevene har deltatt i gruppe, hvor lenge det er siden skilsmissen, antall søsken, skoleprestasjoner, hvor store grupper de har vært i, om de har hatt ulike gruppeledere eller ulik sosial status.

Kjernekategoriene fremkom raskt og tydelig i alle intervjuene, mens underkategoriene dukket opp litt etter litt, og med ulik betoning. Resultatene i studien gir en substansiell modell utledet fra de innhentede data, og gjelder først og fremst for de grupper og den kontekst som data er hentet ut fra, dvs. etnisk norske elever i samtalegrupper i ungdomsskolen på små og store steder i Norge. Ingen elever med annen etnisk bakgrunn deltok i intervjuene.

I analysen oppsto kjernekategoriene; ”*Opplevelse av fellesskap*” og syv underkategorier; tre kategorier for hva det er i gruppesamværene som hjelper; ”*Støtte*”, ”*Identifisering*” og ”*Åpenhet*” og fire kategorier for hvorfor det hjelper; ”*Økt trygghet og selvtillit*”, ”*Økt påvirkningskraft og kontroll over eget liv*”, ”*Økt forståelse for foreldre/steforeldre*”, og til slutt ”*Evner å se det positive ved samlivsbruddet*” (Figur 2).

Benevnelsene er forfatterens sammenfatning av elevenes utsagn, og vil utdypes i det følgende. Det er brukt sitater for å vise sammenhengen mellom elevenes egne ord og valg av kategorier.



Figur 2. Modell for resultatet.

Kjernekatagorien: Opplevelse av fellesskap

Det ble fra første intervju tydelig at det viktigste ved å delta på samtalegruppe for skilsmissebarn var å møte andre ungdommer som hadde den samme erfaringen som dem selv. Det gav dem en felles plattform, noe som bandt dem sammen i et "skjebnefellesskap".

I hvert intervju ble dette nærmest et mantra "*Man er ikke den eneste*", "*Du er ikke alene*". Mange ble overrasket over medelever som dukket opp på gruppa, som de ikke var klar over hadde skilte foreldre. Det at de fikk kjennskap til andre elever i samme situasjon, og at de ble gitt et rom hvor det var legitimt å snakke om temaet skilsmisse, ble av informantene betont som svært viktig.

Det at elevene får noen å identifisere seg med, at det blir åpnet opp for å dele historier, tanker og følelser, og at de erfarer støtte og omsorg fra medelever gir dem en opplevelse av fellesskap. Det er disse ingrediensene fra gruppesamværene elevene opplever har størst betydning for dem, og som de beskriver som det som har hjulpet dem mest.

Halvparten av elevene hadde deltatt på gruppe i barneskolen. De var med om igjen for å få mulighet til å ta opp på nytt noe som ikke var behandlet grundig nok tidligere, eller fordi de hadde likt så godt å høre på andres opplevelser og motta råd fra de som hadde opplevd det samme. På spørsmål om de også ville deltatt på tilsvarende gruppe på videregående skole, svares det ja med den begrunnelse at det hadde vært godt å ha et lignende nettverk der også, så de visste hvem de kunne gå til med ting som handlet om skilsmissen. Samtidig blir det kommentert at det ikke nødvendigvis er selve skilsmissen som er så ille, men alt det som skjer etterpå. Informantenes historier forteller om livssituasjoner i stadig endring.

”Det er vel egentlig bare det å vite at andre er i samme situasjon. Det hjelper ganske mye det og”. ” ...så når vi fikk noen ting som var felles da, så ble vi litt bedre kjent med noen som vi nesten aldri hadde vært borti”.

Hva det er i gruppesamværene som hjelper

Identifisering

Det var ulik motivasjon blant elevene for å delta på gruppene, men nysgjerrighet etter å høre om flere hadde det som dem selv var en viktig pådriver. De var spente på å høre hvordan andre løste problemer rundt for eksempel bursdager og konfirmasjoner og hvordan de forholdt seg til foreldrenes krangling eller deres nye kjærester.

Andre venner som ikke har opplevd foreldrenes skilsmisse blir bare lyttere. De kan ikke forstå hvordan de egentlig har det. De er gjerne støttende og hører på dem slik at de får snakket ut, men de kan aldri forstå dem slik som de andre på gruppa som har kjent dette på kroppen selv.

Flere av elevene fortalte om foreldre som krangler og baksnakker hverandre. På gruppa får de høre at andres foreldre gjør det samme, og dette normaliserer og ufarliggjør egen opplevelse. Ved å høre om hverandres bekymringer og frustrasjoner i hverdagen, ser de på hverandre med nye øyne. De forstår hvorfor de er som de er, og forstår bakgrunnen for de dårlige dagene som opptrer iblant. De får en økt menneskekunnskap.

Elevene kan kjenne seg igjen i hverandres opplevelser, følelser og frustrasjoner, og de får en felles identitet som ungdom med foreldre som bor to forskjellige steder, og som ikke alltid oppfører seg som ønsket og forventet av sine barn. Ungdommene blir ikke bestevenner fordi de alle er skilsmissebarn, men de blir bedre kjent gjennom det som er felles og får noen å snakke med om akkurat denne erfaringen.

”For meg så er det godt, at de skjønner hva jeg mener, at det endelig er noen som skjønner hva jeg mener, hvordan jeg har det. – Ja, det er det som er en av de beste tingene med gruppa, å få den følelsen, at man ikke er alene”.

Åpenhet

Gruppene har til hensikt å være et fristed for ungdommene hvor de kan snakke om skilsmissten uten å være bundet av lojalitetshensyn. Det fremkommer av datamaterialet at dette har åpnet opp for mange historier, og fjernet tunge bærer fra skuldre, men ikke helt uten klump i halsen og tårer i øynene når de såre episodene blir tatt fram. Det er ikke vanlig blant ungdommene å snakke så privat sammen som de gjør på disse gruppene, men de har likt det, og kunne gjerne gjort det mer. De har oppdaget at de ved å åpne seg, finner ut mer om seg selv, - blir bedre kjent med seg selv.

Der er i intervjuene en undring blant ungdommene over hvor fort de ble trygge på hverandre. De hadde ikke trodd på forhånd at de ville si noe særlig på gruppene, men så opplever de at ”*det bare kommer*”. Noen har hatt øvelser som skulle bidra til å skape gjensidig tillit, men de aller fleste har opplevd det lett å snakke også uten disse øvelsene. De opplever en forsikring i det at alle forteller noe om seg selv. Ingen ville like at de andre gikk rundt og spredte informasjon om dem, og så lenge alle bidrar i samtalen og gir av seg selv i større eller mindre grad, inngås en slags naturlig pakt om dette som understøtter den moralske taushetsplikten alle ble enige om i første møte. En ville ikke selv like at ens egen historie ble spredt, derfor holder en også munn om andres.

Mye av datamaterialet handler om fortellinger fra eget liv, og det fremkommer i teksten at det til tider var vanskelig å holde fokus på forskningsspørsmålene. Mye nytt var skjedd siden siste gruppesamvær for mange, og de hadde behov for å oppdatere hverandre. Elevene møtte hverandre med interesse og oppmerksomhet, og gjerne med oppfølgende spørsmål. Det ble hevdet at de som har skilte foreldre trenger mer oppmerksomhet enn elever med samboende foreldre, og gruppene kan på denne måten bli et sted hvor de får dekket sitt oppmerksomhetsbehov. Innspill fra de andre bringer tankeprosesser videre, og de slipper å ha de samme tankene hele tiden.

Gruppene blir beskrevet som et sted hvor elevene kan få legge fra seg ting. Informantene forteller at de ofte har mye å tenke på i timene, for eksempel hvis de er blitt involvert i foreldrenes kranling dagen før, og da kan det være godt å komme på gruppene og ”*slappe av litt*” istedenfor å måtte anstrenge seg for å ta inn ny kunnskap. De får et pusterom en gang i uka hvor det er greit å snakke om det som hodet er fullt av. Flere konstaterer at de aldri har pratet med noen om skilsmissten før de kom i gruppe, mens andre har pratet med noen få. Samtale med andre om skilsmissten har før gruppen stort sett handlet om praktiske ting som hvem de bor hos denne uken og ikke hvordan de har hatt det. Ved at de får lettet litt på trykket, tømt hodet for bekymringer, og dermed ikke trenger å tenke på ting rundt skilsmissten hele tiden, åpnes det opp for å konsentrere seg mer om skolearbeidet i etterkant. Det kan også bidra til å redusere dårlig humør og sinne. Informantene oppfatter selv at hensikten med gruppene nettopp er å få snakke ut om det som er vanskelig, istedenfor å stenge det inne i seg.

Informantene har pratet lite med foreldrene sine om skilsmissten. De tror det er for vanskelig for foreldrene å snakke om, at det er et sårt tema, og at de er redde for å rippe opp i gamle sår. Foreldre gir ikke så gode forklaringer på hva som førte til skilsmissten

etter elevenes mening. De får høre at foreldrene vokste fra hverandre, at de ikke orket å leve under samme tak, at de kranglet for mye, eller at det ble for mye med to barn. Hvis elevene spør, passer det sjelden å snakke om, eller de ”gidder ikke å ta det nå”.

Noen problemer er så vanskelige at de krever ekstra oppfølging. Det kan være en sterk bekymring for søsken som takler skilsmissen dårlig, eller det kan være et hjem med mye aggressivitet. I slike tilfeller er det viktig å kunne fortsette samtalen rundt sin spesielle problemstilling med gruppeleder etter gruppen, og at denne er en kompetent voksenperson som de har tillit til. Forøvrig har det vært stor fleksibilitet i gruppene, slik at det har vært rom for å snakke om det elevene til enhver tid har vært opptatt av å dvele ved.

Noen av gruppene har hatt ganske mange deltagere, og moderator har undret seg over at dette ikke har begrenset åpenheten, men det ble sagt at det er mye lettere å snakke til flere enn til to og tre. Intervjuene sier også noe om at det gir en større variasjon i historiene og gjør det lettere å finne noe å kjenne seg igjen i.

”...man får et par kilo av skuldrene liksom. Man blir jo litt lettet av å få det ut, i hvert fall hvis man ikke har snakket med noen om skilsmissen før.”

Støtte

Det fremkommer tydelig av datamaterialet at den gjensidige forståelsen av hverandres situasjon gjør elevene i stand til å støtte hverandre og være til nytte for hverandre.

Et konkret eksempel på slik støtte er i forhold til å huske ting man skal ha med seg på skolen. Elever fortalte om at når de fikk kjeft av læreren fordi de ikke hadde husket å få med seg alle bøker på skolen når de bodde på to steder, kunne de oppleve at andre elever kom og støttet dem, og forklarte læreren hvorfor det ble sånn.

Generelt opplever elevene gruppene som et omsorgsfellesskap. De forteller at de tar bedre vare på hverandre. Det blir også påpekt verdien av å være sammen med andre som har opplevd skilsmisse for lenger tid tilbake enn dem selv, og som kan trøste og vise til at ting kan bedre seg selv om det er litt tøft akkurat nå.

”Alle støtter hverandre så veldig godt da fordi de vet hva man er gjennom ikke sant, og da blir det mye lettere å stå opp mot foreldrene sine for eksempel, - da vet man at jeg ikke er den eneste, - jeg må bare gjøre det”.

Hvorfor gruppesamværene hjelper

Økt trygghet og selvtillit

At det har gitt en større trygghet å delta på gruppe blir ofte nevnt i intervjuene. Det virker forløsende å få snakke om hvordan en har det, og møte bekreftelse på det. Å bli møtt med interesse gir en følelse av å bety noe. De har erfart at det ikke er farlig å snakke med andre mennesker om hvordan de har det. Tvert imot blir de møtt med respekt og tillit. Samtidig blir de selv vist den tillit å få være lyttere til de andres historier. Sammen har dette en positiv effekt på selvbildet.

Den nyervervede tryggheten og det forsterkede selvbildet tar de med seg til hjemmesituasjonen hvor de blir modigere til å ta opp ting med foreldrene.

”Ja, det er jo noe godt med det bare å merke at de andre er interessert i deg og hva du har å fortelle faktisk”. ”Gruppen gir faktisk mer trygghet og selvtillit samtidig”.

Økt påvirkningskraft og kontroll over eget liv

Opplevelsen av økt påvirkningskraft og kontroll over eget liv handler både om at informantene blir mer bevisst egne ønsker og behov, at de tør å si fra om dem, og at de i større grad blir hørt på hjemmebane.

Ved å dele sine historier, snakke sammen om hvordan de har det og hvordan de opplever sin situasjon, blir de mer klar over hva de ikke er så fornøyd med, og at det er mulig å endre på ting. Fiktiv brevskrivning til foreldrene om hvordan de har det, er med på å bevisstgjøre dem på hva som er bra i livet deres, hva de savner og hva som kan bli bedre. Enkelte av informantene har i etterkant endret sin bosituasjon, enten ved at de flytter sjeldnere frem og tilbake, eller at de er mer hos den forelderen de har vært minst hos, men ønsker mer kontakt med.

Elevene påvirker hverandre til å tørre å stå for det de mener og hevde sine meninger når de kommer hjem. De gjør hverandre tøffere. Informantene fortalte om utrygghet knyttet til det å gi uttrykk for hva de mente til foreldrene før de begynte på gruppa, fordi de følte at ting bare ble verre uansett hva de sa eller gjorde. Etter å ha hørt alle de andres historier, og at noen tør å si fra, så blir de selv oppmuntret til å gjøre det samme. Samtidig har de vissheten om at noen på neste gruppesamvær er interesserte i å høre hvordan det gikk. Dette gir motivasjon til å handle, og de møter anerkjennelse for at de har tort å gjøre noe selv med sin situasjon. Informantene gir i tillegg uttrykk for at de har nytte av å lære elementer innen samtaleteknikk; at de for eksempel kan lykkes bedre med å nå fram med sitt budskap hvis de i en samtale kan si noe om hva de selv føler og mener, istedenfor å angripe personen de snakker med.

Åpenheten i gruppa smitter over på hjemmesituasjonen. I takt med at elevene blir mer og mer åpne på gruppa, blir de også mer åpne overfor foreldrene. En av informantene

har over lang tid opplevd at foreldrene baksnakker hverandre. Dette har hun klart å endre på ved å si fra til foreldrene at hvis det er noe de ønsker å si hverandre, så kan de gjøre det direkte, og ikke klage til henne. Det førte til at de har snakket mer med hverandre i ettertid.

Det er en nokså samstemt oppfatning blant informantene om at de opplever at det nytter å si fra om ting, og at de erfarer å kunne ha en viss påvirkningskraft over sin egen livssituasjon.

”og så har jeg lært å ta litt ting i egne hender også. Man må gjøre noe selv for å få noe til å skje.”

Ungdommene savner oppmerksomhet fra foreldrene sine. Det blir forventet av foreldrene at de skal greie seg selv. Informantene opplever at en del foreldre tenker mer på seg selv enn på dem, uavhengig av boforhold. I en oppgave hvor de skulle skrive ønskeliste til foreldrene, fremkom mer tid med foreldrene som et uttalt behov. Istedenfor å føle at foreldrene tar ansvar for dem, føler noen at rollene er snudd, og at det er ungdommene selv som i større grad må ta ansvar for foreldrene sine. Mange ungdommer balanserer på en knivsegg i forhold til å gi foreldrene sine like mye oppmerksomhet. De er opptatt av rettferdighet. På den måten blir det ungdommene som gir foreldrene sine riktige og avbalanserte doser oppmerksomhet, mens de selv sitter hungrende tilbake.

Etter at de selv er blitt klar over sine egne behov, og fått mot til å si fra, opplever informantene at de blir tatt mer hensyn til hjemme, og at de blir tatt med på avgjørelser i mye større grad enn tidligere. Kommunikasjonen både med foreldre og steforeldre er blitt bedre.

”Med meg da, så er det sånn at etter jeg begynte å si fra litt mer, så har jeg begynt å få sånne spørsmål (fra mine foreldre): er dette greit for deg? liksom, eller synes du dette er OK?”

Økt forståelse for foreldre/steforeldre

Ved å høre de andres historier og tanker om foreldre og steforeldre, og få spørsmål stilt til sine egne historier, klarer elevene å se sitt eget forhold til disse i et nytt lys.

En gjorde seg noen refleksjoner over hvordan foreldrene måtte ha det etter skilsmissen, og kom fram til at det som var vondest for foreldrene måtte være at det gikk så annerledes enn de hadde tenkt seg, at de ikke lyktes med familieprosjektet sitt.

Informantene fortalte om hvordan medelever kan fortelle historier hvor deres biologiske foreldre er steforeldre til andre barn, noe som kan sette denne rollen i et nytt perspektiv og gjøre at elevene kan se en situasjon fra flere kanter. Noen elever kan inneha rollen som forhatte stesøsken/halvsøsken som andre elever er rasende på i sitt eget liv på grunn av opplevd forskjellsbehandling. Å få mulighet til å se en skilsmisse fra så ulike

vinklinger hjelper elevene til en mer åpen og forsonende holdning til både gamle og nye familiemedlemmer. Flere hevdet at de så mye mer positivt på det at foreldrene hadde fått seg kjærester etter å ha vært på gruppe.

”Jeg har tenkt litt på hvordan kjæresten til en av foreldrene mine har det, hvordan den personen har det, - tenker litt mer på dem liksom”.

Evner å se det positive ved samlivsbruddet

Der hvor biologiske foreldre og steforeldre klarer å ha en god tone seg i mellom, kan elevene se det som en ressurs å ha fått utvidet nettverket sitt. De får flere opplevelser og har mulighet for mer oppmerksomhet.

Etter å ha hørt historier om mye krangling mellom foreldre på samtalegruppene og reflektert over hvordan det ville blitt dersom foreldrene hadde valgt å fortsette å holde sammen, er de fleste kommet fram til at skilsmissen var det beste for alle parter. De innser at livet ikke hadde vært noe bedre med foreldrene under samme tak. De erkjenner at foreldrene er for forskjellige til å kunne ha det bra sammen, og at det er viktig at foreldrene har det bra for at de selv skal ha det bra. Etter å ha blitt kjent med foreldrene hver for seg, skjønner mange ikke hva de så i hverandre i det hele tatt.

For flere skjedde skilsmissen for så lang tid tilbake at de ikke lenger har noen minner fra det, og det ville blitt unaturlig hvis de skulle bli sammen igjen. Respondentene gir inntrykk av å ha forsonet seg med situasjonen, og er i stand til å se at alternativet ikke nødvendigvis hadde vært noe bedre.

”Jeg er egentlig glad for at mine foreldre ble skilt, for hvis de hadde bodd under samme tak, - ikke søren om det hadde funket!”

DRØFTING

Studiens resultat sett opp mot forskningsspørsmålet

Studien hadde som mål å finne svar på hvorfor mange ungdommer som har opplevd skilsmisse synes de har nytte av å delta på samtalegruppe, og hvorfor de synes de får det bedre etterpå. Det var et ønske om å få kunnskap om hva det er med gruppene som gjør at dette har en gunstig og helsefremmende virkning på elevene.

Som nevnt i introduksjonen har innholdet i gruppetilbudet til skilsmissebarn variert fra rollespill til musikk, og mange ulike kommunikasjonsmetoder har vært tatt i bruk for å hjelpe elever til å takle sin vanskelige familiesituasjon. Til tross for ulikt innhold, kan alle programmene vise til noen grad av positiv endring. Det gjelder også begge de norske programmene, ”PIS”, og ”Vanlig, men vondt”, og det var med ønske om å

komme fram til en slags kjerne av hvorfor gruppene hjelper at begge programmer ble innlemmet i undersøkelsen.

”Opplevelse av fellesskap” som kjernekategori bekrefter Ken Heap`s utsagn om at den beste problemløsning og bearbeiding av egne vanskeligheter skjer i samvær og samhandling med andre. Heap (1999) beskriver gruppeprosessen slik: ” I gruppene kan deltagerne hjelpe både seg selv og hverandre ved sammen å dele følelser og opplysninger, ved å sammenligne holdninger og erfaringer, ved å støtte hverandre i å eksperimentere, ta risiko og endre, ved å utveksle ideer, forslag og løsninger, ved å gi hverandre motforestillinger og ved å utvikle personlige forhold seg imellom. Deltagerne preges av jevnbyrdighet, og ofte av inngående forståelse og identifikasjon med hverandres livssituasjoner ” (Heap 1999, s. 26-27).

De kodete underkategoriene kunne vært hentet ut av Heap`s beskrivelse, og bekrefter slik sett en allerede bestående teori. Dette som Heap beskriver gjør grupper til en anerkjent metode innenfor mange problemområder, og studiens datamateriale bekrefter at det er det samme som skjer i samtalegrupper for ungdom som har opplevd foreldres skilsmisse.

Effekten av å kunne dele historier, kjenne seg igjen i hverandre, å kunne være til nytte og støtte for hverandre oppnås ikke i individuelle samtaler med en voksen person, som på skolene gjerne vil være det alternative tilbudet. Mennesket har et grunnleggende behov for å bli sett, hørt og trodd, og det kan alle bidra til, men først i fellesskapet med andre med skilte foreldre opplever de unge å virkelig bli forstått. Opplevelsen av at det er flere som har det på samme måte, gir en følelse av normalitet.

Ny selvoppfattelse og nye ferdigheter springer ut av fellesskapet. De unge får fremdrift i egne tanker, blir mer klar over egne ønsker og behov og blir flinkere til å uttrykke dem, snakker mer åpent om skilsmissen hjemme, og oppnår en større forståelse for det som har skjedd. De kan se på andre og nye familiemedlemmer med nye øyne, samt se de positive konsekvensene av skilsmissen, også for dem selv, og ikke bare foreldrene. De blir tryggere på seg selv og sin situasjon. Dette samsvarer med Suell`s intervjuer av barneskoleelever (Suell 2005, 2008), samt Hasler-Kufner & Plaum`s tyske undersøkelse (1996) som begge bekrefter en økt selvtillit hos barna og et mer positivt og åpent forhold til foreldrene.

En skilsmisse betyr en stor endring i et barns liv. De trygge rammene forsvinner, og livet blir for mange uforutsigbart. Gjennom å få hjelp til å identifisere sine behov, opparbeide seg mot til å si fra om dem, for så å oppleve å bli hørt og bli tatt hensyn til av foreldrene, gjenvinner elevene økt kontroll over sine liv. Ved å oppnå gjennomslag for mye av det de ønsker seg, får de en bedre hverdag. Endring av bosituasjon kan for eksempel føre til mindre stress. En annen måte å mestre sitt miljø på er å innse at livet ikke ville vært noe lettere om skilsmissen ikke var skjedd. En slik klarhet vil bidra til å gi slipp på uoppnåelige og urealistiske drømmer om gjenforening og akseptere situasjonen slik den er nå. Å si fra til foreldrene at de nå kan gå over til å snakke med hverandre istedenfor å klage på hverandre overfor sønnen/datteren er en måte å frigjøre seg selv for frustrasjon på.

Som nevnt tidligere er helsefremmende arbeid prosesser som setter en person i stand til økt kontroll over forhold som virker inn på helsen, og derigjennom bedrer sin egen helse (WHO 1986). Samtidig må vedkommende være i stand til å kunne identifisere og virkeliggjøre sine forhåpninger, tilfredsstille sine behov og endre eller mestre sitt miljø. Gruppemøtene bidrar til utvikling av disse ferdighetene og virker dermed helsefremmende.

Bakgrunnen for valg av metoder i gruppesamværene er blant annet Antonovskys helsefremmende tenkning. Den innebærer at et menneskes motstandskraft, når det utsettes for psykososialt stress, beror på i hvilken grad det opplever sammenheng i livet sitt mellom meningsfullhet, forståelighet og håndterbarhet (Antonovsky 1979).

Fra resultatet av analysen er det mye som kan tolkes som meningsfylt for elevene selv om elevene selv ikke brukte dette ordet. Å støtte hverandre og være til nytte for hverandre oppleves vanligvis meningsfylt. Å se at skilsmissen var til det beste for alle parter gir også mening i tilværelsen. Tydeligere fremgår det av datamaterialet at elevene har fått en større forståelse for sin situasjon og menneskene rundt seg. De ser sammenhenger mellom erfaringer og atferd. Større bevissthet om egne ønsker og behov, og trygghet til å si fra om dem, bidrar til at de kan håndtere sin livssituasjon bedre. Samtidig fører dette til delaktighet i det som skjer, noe som igjen i følge Antonovsky (1979) øker graden av meningsfullhet.

Å kjenne at en har påvirkningskraft gjør livet mer håndterbart. Støtte fra medelever gjør tilværelsen overkommelig. De får utvidet nettverket sitt, de opplever at det er ressurser rundt seg. De har lært at det går an å snakke om det som er vanskelig både med likesinnede og familie, og de har kjent følelsen av lettelse etter å ha betrodd seg. Dette er strategier for håndtering av vanskelige situasjoner de kan ha i beredskap hele livet. Gruppedeltagelsen kan på denne måten bidra til opplevelse av en høyere grad av sammenheng mellom meningsfullhet, forståelighet og håndterbarhet, og derigjennom gi elevene større motstandskraft.

Det å få større makt og kontroll over seg og livet sitt, er det som i litteraturen om helsefremme kalles for *"empowerment"*. Den helsefremmende ideologien bygger nettopp på at enkeltindividet og fellesskapet må få større innflytelse og kontroll over forhold som påvirker helsen (WHO 1986). *"Det å oppleve at man har rimelig kontroll over sitt liv, er sentralt for selvbildet og mestringsveien"* (Mæland 2007, s. 70), noe som derfor også vil påvirke den psykiske og fysiske helsen.

Grych og Fincham (1992) stilte i sin artikkel spørsmål ved evalueringskriteriene, og mente at man istedenfor å se på i hvilken grad man klarer å redusere elevenes stress i hverdagen, heller skulle konsentrere seg om å se på om gruppeintervensjonen kan endre noe på oppfattelsen av og responsen på stressende omgivelser og situasjoner. Denne studien synliggjør at elevene ved hjelp av fellesskapet i gruppene tar grep om stressfaktorer i eget liv. Istedenfor å akseptere alt som skaper stress i hverdagen, sier de fra i situasjoner hvor det er mulig, mens de møter situasjoner og omgivelser som ikke er mulig å endre med større forståelse og innsikt. Samtidig har de lært at sorg og

oppgittethet minskes når den deles med andre, altså gjør gruppene noe med elevenes evne til å takle og leve med det stresset som er.

Elevenes erfaringer gjennom gruppedeltagelsen kan også knyttes opp mot teorier om mestring og beskyttelsesfaktorer. I gruppene får elevene oppleve tilhørighet og kompetanse, de to områdene som må styrkes for å oppnå mestring (Gjærum, Grøholt & Sommerchild 1999). Her i gjennom utvikles beskyttelsesfaktorer gjennom sosialt nettverk omkring felles verdier, sosial støtte, fortrolighet, økt forståelse av seg selv og skilsmissen, opplevelse av å være til nytte for hverandre, fremvekst av et økende ansvar for eget liv og erfaringer med å møte og mestre motgang (Figur 1). Samtidig oppleves en nærere relasjon til foreldre og steforeldre. Dette gir læring for livet.

Det blir tydelig i intervjuene at elevene gjennom samtale med de andre blir klar over sine egne udekkede ønsker og behov, og resultatet kan sammenlignes med Maslow's behovspyramide (Kringlen 1980) (Figur 3).

At gruppene gav trygghet ble nevnt flere ganger i intervjuene. Det gav trygghet å vite at de ikke var de eneste, det ga trygghet å vite at de kunne snakke om alt på gruppene, det ga trygghet og selvtillit å bli stolt på. Enkelte følte seg også beskyttet av de andre med skilte foreldre når de fikk skjenn på skolen for å ha glemte noe.



Figur 3. Maslow's behovspyramide

Ved familieoppløsning står barnet i fare for å miste både forutsigbarhet, bekreftelse og tilhørighet, som i følge Gjærum, Grøholt & Sommerchild (1999) er naturlige beskyttelsesfaktorer i en familie. Gruppene kan slik sett se ut til å dekke grunnleggende trygghetsbehov på plan 2 i Maslow's behovspyramide, som normalt dekkes i en familiekontekst.

Det ble i intervjuene gitt uttrykk for at foreldrene var lite til stede i informantenes liv, selv de de bodde hos, og de ønsket seg mer tid med dem. Kanskje kan dette behovet for nærvær være et uttrykk for et udekket behov for trygghet og beskyttelse på nivå to, eller det kan være uttrykk for et udekket behov for større samhørighet og fellesskap med de nære og kjære. I gruppene finner elevene et skjebne- og vennefellesskap, et sted å kjenne tilhørighet og å bli akseptert som muligens kan avhjelpe dette savnet noe. Samtidig bidrar gruppene til et mer nyansert syn på egne foreldre og deres situasjon, noe som igjen kan gi en større aksept for inntreden av steforeldre. Den framvoksende forståelsen for at foreldrene nok ikke ville hatt det så godt hvis de hadde fortsatt samlivet, kan bidra til en mer forsonende holdning til foreldrenes nye livspartnere, og derigjennom en høyere grad av nærhet og tilhørighet med flere i familien. Nivå tre i Maslow's behovspyramide uttrykker behov for fellesskap, kjærlighet og vennskap, behovet for å høre til noen. Det handler også om å føle seg akseptert av familie (her må det leses dagens storfamilie) og venner.

Når elevene forteller på gruppa at de har tort å si fra om ting de har vært misfornøyd med på hjemmebane, møter de anerkjennelse fra de andre i gruppa. Ved at elevene får et mer positivt bilde på sin egen livssituasjon, og at den i takt med at de sier fra hvordan de vil ha det utvikler seg mer i ønsket retning, kan dette samtidig øke deres selvtillit, status og selvrespekt jamfør nivå fire i Maslow`s behovshierarki.

En klatring på behovspyramiden innebærer en gradvis tilfredsstillelse i forhold til udekkede behov og dermed en økende grad av trivsel og velfungering.

Nær halvparten av informantene hadde deltatt på tilsvarende gruppe i barneskolen. Dette sier i seg selv noe om at det dekker et behov hos elevene. De har hatt en positiv erfaring tidligere i livet med å møte andre i samme situasjon som de gjerne vil gjenoppleve. Samtidig bekrefter det elevenes fortellinger om at de befinner seg i en livssituasjon som stadig er i endring, og at det derfor i et skoleløp kan dukke opp nye problemstillinger som trenger bearbeidelse og hjelp til håndtering. At informantene godt kunne tenke seg å ha et tilsvarende nettverk også på videregående skole, sier noe om at å begynne på ny skole uten å vite om andre som har det som dem er forbundet med en viss usikkerhet. Det har vært trygt og godt å vite at man på sin daglige arena er ”flere i samme båt”.

Metodens reliabilitet og validitet

Spørsmålet om reliabilitet og validitet i kvalitativ forskning er et spørsmål om hvor sanne de fremsatte kategoriene er i forhold til virkeligheten (Hallberg 2002). Hovedinntrykket etter hvert intervju ble oppsummert og søkt bekreftet eller endret av deltakerne. Forfatterens valg av sitater i fremstillingen er ment å bidra til å underbygge validiteten. De assisterende moderator`s feltnotater forsterker oppfatningen av de sentrale temaer. Kategoriene ble testet ut ved å bli presentert for assistentene i etterkant. Ved uenighet mellom forsker og assistent har forsker førsterett på tolkningen (Kroksmark 1987). Dette ble imidlertid aldri noe problem.

Modellen inneholder syv kategorier. Forfatteren er som tidligere nevnt kjent med at Glaser (2001) anbefaler så få kategorier som mulig, men klarte likevel ikke å redusere antallet uten at viktige nyanser og variasjoner i dataene, etter forfatterens oppfatning, forsvant.

Innenfor Grounded Theory skal forskeren stille med et åpent sinn til det som åpenbarer seg i data-innsamlingen. Tidligere erfaringer og medbrakt kunnskap skal mentalt legges vekk, og ikke få noen innvirkning på resultatene (Glaser & Strauss 1967). Ønsker om spesielle funn på bakgrunn av tidligere arbeid med tema kan fort være med å styre data-innsamlingen i en spesiell retning, men forfatteren har hatt en sterk bevissthet knyttet til dette. Både gjennom utvalg, spørsmålsstilling, koding og kategorisering er alle nyanser forsøkt fremkalt, i tråd med studiens hensikt som er å ha et best mulig tilbud til skilsmissebarn.

For øvrig er valideringen i følge Kvale (1997) innebygd i forskningsprosessen i Grounded Theory i og med den stadige kontrollen av resultatenes troverdighet, rimelighet og tilforlatelighet ved en fortløpende analyse av de fremkomne data og kontinuerlig sammenligning av nye observasjoner med gamle data.

Resultatene i en kvalitativ undersøkelse vil være vanskelig å etterprøve i og med at forskeren selv spiller en viktig rolle, og resultatene fremkommer i et samspill mellom informantene og forskeren. Både individer og omstendighetene rundt vil være endret ved en evt. etterprøving. En måte å sikre reliabilitet på er derfor å være nøyaktig i beskrivelsen av de enkelte leddene i forskningsprosessen, slik at en annen forsker ved en tenkt gjennomføring av det samme prosjektet kan ha på seg de samme "forskerbrillene" (Dalen 2008). Dette er forsøkt etterlevd.

Selve forskningsspørsmålet bidrar i seg selv til å avgrense forskerens påvirkning av resultatet, da det her ikke er snakk om å bevise en hypotese om effekt, men heller et forsøk på å utforske og påvise en årsakssammenheng.

Noe det kan settes spørsmålstegn ved, er hvor representativt utvalget av informanter var. De representerte bredde i befolkningen, men var svært samstemte i sine positive opplevelser av å delta på gruppe. I og med at denne undersøkelsen skulle forsøke å finne forklaringer på de positive effektene av gruppedeltagelse, var det ikke så mye fokus på evt. negative opplevelser. Det ble imidlertid åpnet opp for å fortelle om mindre gode opplevelser ved at alle informantene ble spurt om noe hadde vært vanskelig på gruppene, og om de ville gjort noe annerledes hvis de selv skulle være gruppeledere. På dette svarte ungdommene benektende.

Det var til tider vanskelig å få i gang noen god diskusjon om temaene i fokusgruppene. Kanskje var elevene for samstemte, og kanskje kjente de hverandre for godt. Skulle undersøkelsen vært gjort på nytt, ville det blitt jobbet mer med å få til blandede grupper fra ulike skoler hvor de også hadde erfaring med ulike gruppeledere. Ulike erfaringer ville antagelig gitt flere innspill og litt mer "temperatur" til diskusjonen.

Noen elever ga uttrykk for at det var vanskelig å skille på hva de tenkte før de var med på gruppe, og hva de tenkte etter. Det kunne være vanskelig å si om bedring i for eksempel boforhold eller relasjoner skyldtes gruppene eller utenforliggende faktorer. I tilfelle det på noen kunne virke hemmende å sitte sammen med flere, kunne det muligens gitt enda flere nyanser med enkelte individuelle intervjuer i tillegg.

Moderator-assistentene kunne vært utnyttet bedre ved at de hadde vært bedre informert på forhånd om hvilke forventninger som var stilt til dem. Det foregikk imidlertid en utbedring av dette underveis, og assisterende moderator i siste intervju hadde en mer aktiv og deltagende rolle enn assistenten i det første.

Fokusgruppene hadde ingen flerkulturelle deltagere. Dette var ikke tilsiktet, men ingen av skolene som ble spurt hadde hatt innvandrere i sine samtalegrupper. Et flerkulturelt innslag kunne muligens skapt enda flere nyanser i resultatet.

Studiens anvendbarhet og generaliserbarhet

Resultatene fra en kvalitativ studie kan ikke generaliseres som i kvantitative studier. Ved å løfte resultatene fra det konkrete nivået opp til et abstrakt plan, kan strukturen anvendes i liknende situasjoner. Konseptet som er oppnådd skal dekke så mange sider av fenomenet som mulig (Alexandersson 1994).

Studien har skapt en større klarhet i på hvilken måte grupper har en positiv effekt på elever som har opplevd samlivsbrudd hos foreldrene. Modellen viser konkrete årsaks-sammenhenger som kan være til hjelp for gruppeledere ved igangsetting av nye grupper. Den forteller noe om hva en bør ha fokus på, og hvilke ferdigheter en bør jobbe med å utvikle hos elevene. Den viser til at gruppene gir elevene styrke og mot til selv å bidra til endring av sin livssituasjon, og at det derfor er et viktig tilbud. Gruppene gir hjelp til selvhjelp. Studien vil således ved sin dokumentasjon kunne bidra til å gi intervensjonen større tyngde og ved det få et større nedslagsområde, slik at flere skilsmissebarn får mulighet til å delta på samtalegrupper.

Videre forskning

Det kunne vært interessant med en oppfølgingsstudie etter 5 år for å se på om elevenes opplevelse av økt trygghet og selvtillit med påfølgende økt kontroll og påvirkningskraft over eget liv er vedvarende.

Det ville også være ønskelig å intervju elever med dårlige erfaringer etter å ha vært med i gruppe for å få mer kunnskap om hvem programmet ikke ivaretar godt nok, hva som kunne vært gjort annerledes for disse, og synliggjøre fallgruber en kan havne i som gruppeleder. En kan også tenke seg at det i en slik intervju-undersøkelse ville fremkomme behov for, og ideer til andre typer tiltak i forhold til skilsmissebarn. Til tross for alle gode erfaringer med grupper, må det tas høyde for at ikke alle finner seg til rette i gruppesammenheng.

Det fremkom ikke i denne studien noen tydelige kjønnsforskjeller i forhold til utbytte av grupper. Det som ble nevnt som forskjeller i en gruppe, ble motsagt i den neste når dette ble brakt på bane for utdyping. Inntrykket var at ulik gevinst av gruppefelleskapet var mer knyttet til individuelle forskjeller enn kjønn. Det kunne likevel være interessant å gå dypere inn i om ulike metoder og om måter å ta opp tema på appellerte mer til gutter enn jenter og omvendt.

Det er liten kunnskap omkring tilsvarende grupper for flerkulturelle elever. Som nevnt innledningsvis er etniske minoriteter underrepresentert i de intervensjonsstudier som er gjort. Med et stadig mer flerkulturelt samfunn, følger også flerkulturelle samlivsbrudd, og det hadde i et folkehelseperspektiv vært nyttig med en studie som kunne si noe om effekten av tilsvarende grupper for disse barna.

KONKLUSJON

Samtalegrupper for skilsmissebarn virker helsefremmende ved at elevene opplever at de selv kan ha innflytelse på det som påvirker deres psykiske helse og velbefinnende. De tilegner seg en økt motstandskraft gjennom opplevelse av høyere grad av forståelse, meningsfullhet og håndterbarhet, og de lærer seg strategier for takling av vanskelige hendelser. Skilsmissen blir en akseptabel del av deres historie.

I en del av verden hvor dagens skilsmissegrensens tilsier at nær 50% av alle ekteskap i fremtiden vil gå i oppløsning (SSB 1997), og med forskning som vist til tidligere i oppgaven sier at de rammede barna er sårbare og utsatt for ulike psykiske problemer, må tilbud om samtalegrupper for skilsmissebarn kunne sies å være en viktig del av landets folkehelsearbeid.

Det er fremdeles mange skilsmissebarn i Norge som ikke får tilbud om samtalegruppe. Håpet er at kunnskap om hva som hjelper og hvorfor det hjelper kan inspirere enda flere kommuner til å iverksette dette tiltaket på sine skoler for å bidra til utjevning av sosial ulikhet. Gjennom nordisk samarbeid på flere plan (familievern, helse, utdanning), kan på sikt tilbudet spres og erfaringer utveksles også over landegrensene.

TAKK

Først en varm tanke til, nå pensjonert helsesøster, Tordis Labråten, som var pionéren for oppstart av skilsmissegrupper i Bærum kommune, og som har vært en stor inspirator for forfatteren.

Så en stor takk til min arbeidsplass, Bærum kommune, ved Helsekontoret for Barn og Unge, Bærum øst, og spesielt til leder Anne Korsvold, som i første rekke motiverte meg til å sette i gang forskningsprosjektet, og som siden har gitt tid og økonomisk støtte til å gjennomføre studiet.

Takk også til de utvalgte skolenes gruppeledere, både helsesøstere og lærere, som velvillig har hjulpet meg å finne elever som ville stille opp på intervjuene, samt hjulpet til med det praktiske som å finne egnet tid og sted for intervjuene, og delt ut og samlet inn samtykkeskjemaer.

Elevene selv skal ha en stor takk for at de var villige til å stille opp, selv i eksamensperioder. Som en elev sa, så ønsket hun å være med på dette intervjuet for å bidra til at flere kunne få tilbudet. Hun mente at skilsmissebarn trenger den oppmerksomheten de får omkring seg selv og sin situasjon ved å gå i gruppe.

Mine assisterende moderatorer fortjener en varm takk for å ha stilt opp sammen med meg på intervjuene med blokk og blyant, og for å ha lest gjennom resultatet i ettertid.

Min alltid blide og engasjerte, hurtigsvarende veileder Lene Povlsen skal ha en stor, varm takk for sin formidling av tro på mine evner til å gjennomføre prosjektet, og for nyttig rettleiding underveis.

Til sist en god og varm takk til min mann som ofte har måtte komme hjem til tomt hus grunnet fruens studier i Gøteborg. Jeg er glad for at du i din ensomhet har klart å se at dette har vært viktig for meg å gjennomføre, og til tross for mange "Fjordland-middager" alene ved kjøkkenbordet har støttet meg fullt og helt.

REFERANSER

- Alexandersson, M. 1994, "Den fenomenografiska forskningsansatsens focus" in *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, eds. Starrin, B., Svensson, P.G., Studentlitteratur, Lund, pp 111-136.
- Andersson, B., Grane, B. 2006, *Om gruppverksamhet för barn till skilda föräldrar. "Mina föräldrar är skilda."* BRIS, Barnens rätt i samhället.
- Antonovsky, A. 1979, *Health, stress and coping*, Jossey-Bass Inc Pub. San Francisco.
- Befring, E. 2007, *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Boserup, B. 2006, *Evaluering af Børns Vilkårsskilsmissegruppe april 05-februar 06*. Børns Vilkår.
- Breivik, K., Olwaeus, D., 2006, "Children of divorce in a Scandinavian welfare state: Are they less affected than US children?", *Scandinavian Journal of Psychology*, Febr; vol. 47, no 1, pp 61-74.
- Byberg, I.H., Foss, A.H., Noack, T. 2001, "Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboere mer innpasset i statistikken", *Rapport 40. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongssvinger*.
- Byberg, I. H. 2002, "Finnene skiller seg hyppigst", fra www.ssb.no/samfunnspeilet/utg/200201/06/index.html Tilgjengelig 18 Oktober 2011.
- Caplan, G. 1989, "Recent Developments in Crisis Intervention and the Promotion of Support Service", *Journal of Primary Prevention*, vol 10, pp 3-25.
- Charmaz, K. 2000, "Grounded Theory Methodology: Objectivist and Constructivist Qualitative Methods" in *Handbook of Qualitative Research*, 2nd ed., eds. Denzin, N.K., Lincoln, Y., Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 509-535.
- Charmaz, K. 2003, "Grounded theory: objectivist and constructivist methods" in *Strategies of qualitative inquiry*, eds. Denzin, N. K., Lincoln, Y.S, Thousand Oaks, CA: Sage. 2nd ed., pp. 249-291.
- Cowan, E. L., Hightower, A. D., Pedro-Carroll, J. L., Work, W. C. 1989, "Schoolbased models for primary prevention programming with children" in *Prevention in humanservices*, Ed. Lorion, R., Binghampton, NY: Haworth Press, Vol.7, pp.133-160.
- Dalen, M. 2008, *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*, 1.utg., Universitetsforlaget, Oslo.

DeLucia-Waack, J.L., Gellman, R.A. 2007, "The Efficacy of Using Music in Children of Divorce Groups: Impact on Anxiety, Depression, and Irrational Beliefs About Divorce", *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 11. No 4, 272-282.

Fugelli, P., Ingstad, B. 2001, "Helse – slik folk ser det", *Tidsskrift for Den norske legeforening* nr. 30, 121:3600-4

Frich, J. C., 2007, "Kvalitative studier", *Tidsskrift for Den norske legeforening* nr. 20, 127:2649.

Gjærum, B., Grøholt, B og Sommerchild, H. (red.) 1999, *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*, 2.opplag, Tano Aschehoug.

Glaser, B. 2001, "Grounded theory and gender relevance", *Health Care Woman*, vol. 23, pp.786-793.

Glaser, B. 1992, "Basics of Grounded Theory Analysis", *Sociology Press*, Mill Valley, CA.

Glaser, B. G., Strauss, A.L. 1967, *The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*, Aldine Transaction.

Grych, J. H., Fincham F.D. 1992, Interventions for Children of Divorce: Toward Greater Integration of Research and Action, *Psychological Bulletin*, Vol.111, No.3, 434-454.

Haaland, K. R., 2005, *Løft og narrativer i profesjonelle samtaler*, 1.utg., Universitetsforlaget, Oslo.

Hallberg, L. R-M. 2002, *Qualitative Methods in Public Health Research – Theoretical Foundations and Practical Examples*, 1 edn, Studentlitteratur, Lund.

Heap, K. 1999, *Gruppemetode for sosial-og helsearbeidere*.1 edn, Universitetsforlaget, Oslo.

Helse- og omsorgsdepartementet, HOD, 2011;, fra www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/folkehelse.html Tilgjengelig 13 Desember 2011

Herloffson, K., Hagestad, G.O., 2009. "Forholdet mellom skilte foreldre og voksne barn". SSB, fra <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200901/05/index.html> Tilgjengelig 1.nov.2011.

Jaede, W., Wolf, J., Zeller, B. 1994, "The Freiburg Group Intervention Program for children of separated and divorced families", *Prax Kinderpsychol Kinderpsychiatr.* Dec; 43 (10): 359-66.

- Kalter, N., Pickar, J., Lesowitz, M. 1984, "Schoolbased developmental facilitation groups for children of divorce: A preventive intervention", *American journal of Orthopsychiatry*, 54, 613-623.
- Kalter, N., Schaefer, M., Lesowitz, M., Alpern, D., Pickar, J. 1988, "School-based supportgroups for children of divorce", In B.H.Gottlieb (Ed.), *Martialing social support: Formats, processes, and effects*, Newbury Park, CA, Sage, pp.165-185.
- Kitzinger, J.1995, "Qualitative research. Introducing focus groups", *BMJ*;29:299-302.
- Kringlen E. 1980, *Psykiatri*. 3.utg., Universitetsforlaget, Oslo.
- Kroksmark, T. 1987, *Fenomenografisk didaktik*, Acta, Gøteborg Universitet.
- Krueger, R. A. 1994, *Focus Groups. A Practical Guide for Applied Research*, Sage Publications, Inc. London.
- Krueger, R. A. 1998, *Moderating Focus Groups*, Sage Publications, Inc.Thousand Oaks.
- Kvale, S. 1997, *Det kvalitative forskningsintervju*. 1.utg., Studentlitteratur, Lund.
- Lazarus, R., S., Folkman, S.1984, *Stress, appraisal and coping*, Springer Publ. Co, New York.
- Lazarus, R., S. 2006, *Stress og følelser – en ny syntese*, Akademisk forlag , Kjøbenhavn.
- Lerdal, A. 2008,"Bruk av fokusgruppeintervju", *Sykepleien forskning*. 3 (3): 172-175.
- Lindström, B. 1992, "Children and divorce in the light of salutogenesis – promoting child health in the face of familiy breakdown", *Health Promotion International*, 7:289-296.
- Lov om folkehelsearbeid*. 2009, Helse-og omsorgsdepartementet.
- Lütkenhaus, P., Hasler-Kufner. P., Plaum, E. 1996, "Evaluation of preventive group intervention for children of divorce", *Prax Kinderpsychol Kinderpsychiatr*, 1996 Sep; 45 (7): 238-44.
- Malterud, K. 2002, "Kvalitative metoder i medisinsk forskning – forutsetninger, muligheter og begrensninger", *Tidsskrift for Den Norske Legeforening* nr. 25, 2002; 122:2468-72

- Masten, A.S., Best, K.M., og Garmezy, N. 1990, "Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity", *Development and Psycopathology*, 2:425-444.
- Medin, J., Alexandersen, K. 2000, *Begreppen Halsa och halsofremjande – en litteraturstudie*, Studentlitteratur, Lund.
- Morgan, D. L. 1990, *Focus Groups as Qualitative Research*, Sage Publications, Inc. London
- Maeland, J.G. 2007, *Forebyggende helsearbeid i teori og praksis*, Universitetsforlaget, Oslo
- Nakajima, H.1995; *The World Health Report. Bridging the gaps*. World Health Organization. Geneva, from www.who.int/whr/1995/en/
Accessed 4.nov. 2011
- Noack, T. 2005;. *Langt flere barn opplever foreldrebrudd enn det skilsmissestatistikken viser*, fra www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2005-04-04-01.html
Tilgjengelig 18 Oktober 2011
- Noack, T., Mamelund, S-E. 1997; fra www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9703/3.html
Tilgjengelig 24 Oktober 2011
- Notnes, T. 2001, "Innforing I bruk av fokusgrupper", *Seksjon for statistiske metoder og standarder*. Emnegruppe: 00.90. 2001/24.
- Ottawa Charter for Health Promotion. 1986, WHO/HPR/HEP/95.1., World Health Organization, Geneve. Norsk oversettelse: Ottawa-charteret for helsefremmende arbeid. 1987, IK-2233, Helsedirektoratet, Oslo.
- Pedro-Carroll, J.L., Cowen, E.L. 1985, "The Children of Divorce Intervention Program: Implementation and evaluation of a time limited group approach", *Advances in family intervention, assessment, and theory*, Ed, Vincent, J., JAI Press. Vol. 4, 281-307
Greenwich CT.
- Pehrsson, D.E., Allen, V., Folger, W.A., McMillen, P.S., Lowe, I. 2007, "Bibliotherapy with preadolescents experiencing divorce", *The Family Journal*. Oct. Vol 15 (4), pp 409-414.
- PIS-prosjektet 2004-2008. 2009, *Forebyggende tiltak rettet mot barn og unge som har opplevd samlivsbrudd. Samarbeidsprosjekt skole/helse. Oppsummering og evaluering*. Barum kommune.

- Psykisk helse for barn og unge (PSBU). *Årsrapport 2007*. Bærum kommune.
- Raundalen, M., Schultz, J-H. 2006, *Krisepedagogikk – hjelp til ungdom og barn i krise*. 1.utg., Universitetsforlaget, Oslo.
- Raundalen, M., Schultz, J-H. 2008, *Kan vi snakke med barn om alt?* 1.utg., Pedagogisk forum, Oslo.
- Rich, B.W., Molloy, P., Hart, B., Ginsberg, S., Mulvey, T. 2007, "Conducting a children's divorce group: one approach", *J Child Adolesc psychiatric Nurs*. Aug; 20 (3): 163-75.
- Rootman, I., Goodstadt, M., Hyndman, B., et al. (eds) 2001, *Evaluation in Health Promotion. Principles and Perspectives*, WHO Regional Publications, European Series, No. 92, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Rutter, M. 1981, "Stress, coping and development: some issues and some questions". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 22:323-356.
- Rutter, M. 1985, Resilience in the Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric Disorder, *British Journal of Psychiatry*, 147:598-611.
- Rød, P.A., Ekeland, T-J., Thuen, F. 2008, "Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner". *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol 45, nummer 5, side 555-562
- Sanner. M., Dønnestad, E. 2003, *Livet under 18*. Prosjektrapport på oppdrag fra Barne- og Familiedepartementet og Barneombudet.
- SSB. Befolkningsstatistikk. Samboere, 2010; fra www.ssb.no/vis/emner/02/01/20/samboer/main.html Tilgjengelig 18 Oktober 2011
- SSB. Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skilsmisser, 2010 fra; www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/index.html Tilgjengelig 1 November 2011
- Strauss, A., Corbin, J. 1996, *Basics of Qualitative research*, 3edn, Sage Publications.
- Suell, D. 2005, *Vi finder udveje. Prosjekt: Børnegruppe for skilsmissebarn*. Evalueringsrapport januar 2005. Randers kommune.
- Suell, D. 2008, *Gruppe for skilsmisseramte børn. Evalueringsrapport mai 2008*. Institut for Diakoni og sjælesorg.

Tein, J., Sandler, I.N., MacKinnon, D.P., Wolchik, S.A. 2004, "How did it work? Who did it work for? Mediation in the context of a moderated prevention effect for children of divorce", *Journal of Consulting and clinical Psychology*, Vol.72. No 4, 617-624

Thuen, F. 2004, *Livet som deltidsforeldre*, 1.utg., Fagbokforlaget, Bergen.

Tillgren, P, Wallin, E. 1999, "Fokusgrupper - historikk, struktur och tillämpning", *SocMed Tidskr.*3: 12-21.

Veileder til forskrift. 2003, Kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, nr. 450. Sosial- og helsedirektoratet.

WHO 1998, Health Promotion Glossary, World Health organization, Geneva.

Wibeck V. 2000, *Fokusgrupper - om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*, 1.utg., Studentlitteratur, Lund.

Øvreeide, H. 2000, *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. 2.utg. Høyskoleforlaget, Kristiansand

Intervjuguide

Åpningsspørsmål:

Hvordan fikk dere vite om samtalegruppene?
Ble dere informert om tilbudet i klassen?

Introduksjonsspørsmål:

Hvordan opplevde dere å bli invitert med til gruppe for skilsmissebarn?
Hvordan var det å møte andre ungdommer som var i samme situasjon som dere?
Var det et gunstig tidspunkt for å delta på gruppe? Tror dere alder eller avstand til skilsmissen har noe å si for utbyttet av å være med?

Overgangsspørsmål:

Har du som følge av gruppedeltagelsen fått nye tanker omkring det du har opplevd?

Nøkkel-spørsmål (med noen oppfølgingsspørsmål):

Hva har det betydd for deg å delta på samtalegruppe med andre som også har opplevd skilsmisse?
Har det å delta på skilsmissegruppe ført til konkrete endringer i livet ditt? Hva har i så fall forårsaket denne endringen?
Hva husker dere best fra gruppene? Hva har gjort størst inntrykk?
Hvordan har gruppen påvirket forholdet til foreldre og venner?
Hvordan har gruppene påvirket måten du takler hverdagen på og ulike situasjoner du kommer opp i? Eksempler?
Hva var det ved gruppesamværene som hjalp deg mest?
Vil det å ha deltatt på gruppe ha noe å si for fremtiden din?
Hva har du lært som du kan ta med deg videre i livet?
Er det noe dere ville endret på med gruppen hvis dere var gruppeledere? Har noe vært vanskelig?
Hvordan vil du beskrive gruppetilbudet for andre?

Avsluttende spørsmål:

Hva har vært det viktigste for deg ved å være med i gruppe?
Oppsummering av hensikten med intervjuet og det som har vært sagt. Stemmer sånn som jeg har oppfattet dere med det dere har sagt?

Vedlegg II

Kartleggings-skjema

Fordeling etter kjønn, foreldres utdanning, antall år siden samlivsbruddet, søsken, skoleprestasjoner, og evt. tidligere deltagelse i tilsvarende gruppe.

Kjønn

Gutt	14
Jente	14

Foreldres utdanning etter videregående skole

	0 år	1-3 år	4-6 år	Mer enn 6 år	Vet ikke
Mor		7	14	4	3
Far	1	7	14	3	3

Antall år siden samlivsbruddet

0-2 år	2-5 år	5-10 år	Mer enn 10 år
5	4	7	12

Antall søsken

Ingen	1	2	3	4 eller flere
4	13	3	3	5

Dine gjennomsnittlige karakterer på skolen

1-2	3-4	4-5	5-6
0	12	13	3

Deltatt i gruppe på barneskolen?

Ja	12
Nei	16

Til elever som har deltatt i samtalegrupper for ungdommer som har opplevd samlivsbrudd.

Forespørsel om deltagelse i studien

” Samtalegrupper som helsefremmende tiltak for skilsmissebarn”

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om deltagelse i en forskningsstudie for å se på hvordan du og andre elever har opplevd det å delta i samtalegruppe med andre skilsmissebarn. Vi vet at de aller fleste skilsmissebarn klarer seg bra, men forskning viser at noen skilsmissebarn strever litt mer enn andre barn og unge. Derfor ønsker vi å se på om det å delta i samtalegruppe med andre i samme situasjon kan bidra til at hverdagen for noen skilsmissebarn kan bli bedre.

Initiativtaker

Mange skoler i Bærum har tilbudt samtalegrupper til skilsmissebarn de siste 10 årene, og Helsekontoret for Barn og Unge i Bærum kommune ønsker nå å se på effekten av tilbudet gjennom denne studien.

Betingelser for deltakelse

Du må ha deltatt i skilsmissegruppe innenfor de siste 12 måneder og må selv ønske å delta i studien. Siden du er under 18 år, er det også nødvendig med samtykke fra foreldrene dine.

Gjennomføring

Informasjon om hvordan det har vært å delta i skilsmissegruppe samles inn ved hjelp av samtaler i små grupper. Hver gruppe vil bestå av 4-6 ungdommer mellom 15 og 16 år. Samtalene vil vare rundt en skoletime. Samtalene taes opp på bånd, og skrives ut i etterkant. Samtidig med utskrivningen slettes navn og andre direkte gjenkjennende opplysninger.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta og du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke deg fra studien. Dersom du ønsker å delta, skal du undertegne samtykkeerklæringen på slutten av dette skrivet.

Ved ubehag i forbindelse med samtalen

Hvis gruppesamtalen på noen måte skulle vekke vonde følelser og føre til ubehag for deg, kan du ta kontakt med helsesøster ved skolen for videre samtale.

Hva skjer med informasjonen som blir gitt?

Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes som beskrevet i hensikten med studien. Alle opplysningene vil bli behandlet uten navn, fødselsnummer eller andre direkte gjenkjennende opplysninger og vil bli slettet etter studien. Studien vil avsluttes i form av en masteroppgave høsten 2011. Det vil ikke være mulig å identifisere deg eller din familie når resultatene av studien offentliggjøres.

Hvis du har lyst, kan du få lese resultatene av studien ved å kontakte undertegnede eller helsesøster på din skole.

Ansvarlig for studien

Det er Helsekontoret for Barn og Unge i Bærum Kommune, som er ansvarlig for undersøkelsen. Prosjektleder er Lene Povlsen, DrPH, universitetslektor ved Nordiska högskolan för folkhälso-vetenskap i Göteborg. Studien vil gjennomføres av Hilde Egge, helsesøster ved Grav skole og helsestasjon i Bærum og MPH-student ved Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap. Vennligst ta kontakt hvis det er noe mer du ønsker å vite før samtykke gis. Tlf. 95 12 80 42.

Informert samtykkeerklæring for deltager i studien

Jeg bekrefter med dette at jeg har mottatt så vel skriftlig som muntlig informasjon om studien, og at jeg ønsker å delta. Jeg er informert om at deltagelsen er frivillig, og at jeg når som helst kan trekke meg.

Jeg bekrefter videre, at jeg har mottatt en underskrevet og datert kopi av denne informasjonen.

Jeg er villig til å delta i studien

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt muntlig og skriftlig informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato)

Forespørsel om samtykke fra foreldre til elevens deltagelse i studien

” Samtalegrupper som helsefremmende tiltak for skilsmissebarn”

Bakgrunn og hensikt

De aller fleste skilsmissebarn klarer seg bra i livet, men forskning viser at skilsmissebarn som gruppe er noe mer utsatt for problemer enn andre barn. Formålet med prosjektet er å kartlegge hvilken effekt deltagelse i samtalegruppe har for ungdommer som har opplevd samlivsbrudd for å sikre best mulig tilbud for erfaringsbearbeidelse til denne gruppen.

Initiativtaker

Studien er initiert og finansiert av Helsekontoret for Barn og Unge, Bærum kommune, på bakgrunn av 10 år med tilbud om samtalegrupper i skolen. Fra 2004 til 2008 ble tiltaket finansiert av statlige prosjektmidler fra ”Opptappingsplanen for psykisk helse”. Det ble i løpet av prosjektperioden utarbeidet veiledningsmateriale som skulle taes i bruk i alle skolene i Bærum.

Barne-inkluderings- og likestillingsdepartementet (BLD) har i 2010 avsatt 3 mill. kroner til forebyggende og helsefremmende tiltak til ”skilsmissefamilier”. Samtalegrupper i skolen inngår her som et av tiltakene på bakgrunn av en foreliggende evalueringsrapport. Bærum kommune ved Helsekontoret for Barn og Unge ønsker å styrke denne rapporten gjennom en studie hvor effekten av slike grupper kartlegges kvalitativt: Hvordan opplever elever det å delta i samtalegruppe? Kan samtalegrupper bidra til at barn og unge håndterer sin situasjon som skilsmissebarn bedre, og hva er det i så fall som bidrar til dette?

Kriterier for ditt barns deltakelse

Skal ha deltatt i samtalegruppe for elever som har opplevd samlivsbrudd på ungdomsskolen innenfor de siste 12 måneder. Skal selv ønske å delta i undersøkelsen, og skal ha godkjenning fra foreldre.

Gjennomføring

Datainnsamlingen vil foregå ved hjelp av gruppeintervjuer på forskjellige skoler i Norge med til sammen 25 til 30 ungdommer på 10.trinn i løpet av skoleåret 2010/2011. Hver gruppe vil være på 4-6 deltagere. Samtalene vil vare rundt en skoletime. De taes opp på bånd og skrives ut i etterkant. Samtidig med utskrivningen slettes navn og andre direkte gjenkjennende opplysninger.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Eleven kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke sitt samtykke til å delta i studien. Dersom eleven ønsker å delta, undertegner eleven en egen samtykkeerklæring. Siden elevene er under 18 år er det også nødvendig med samtykke fra deg/dere som foreldre.

Ivaretagelse av elevene

Elevene vil få tilbud om å snakke med helsesøster ved skolen etter intervjuet dersom gruppesamtalen på noen måte skulle vekke opp vonde følelser og føre til ubehag. Eleven vil, hvis det er ønskelig, kunne få lese resultatet av studien ved å kontakte undertegnede eller helsesøster på sin skole.

Hva skjer med informasjonen som blir gitt?

Informasjonen som registreres om elevene skal kun brukes som beskrevet i hensikten med studien. Alle opplysningene vil bli behandlet uten navn, fødselsnummer eller andre direkte gjenkjennende opplysninger, og vil bli slettet etter studien. Studien vil avsluttes i form av en masteroppgave høsten 2011. Det vil ikke være mulig å identifisere den enkelte deltager eller dennes familie i resultatene av studien når disse publiseres.

Ansvarlig for studien

Det er Helsekontoret for Barn og Unge i Bærum Kommune, som er ansvarlig for studien. Prosjektleder er Lene Povlsen, DrPH, universitetslektor ved Nordiska högskolan för folkhälso-vetenskap i Göteborg. Studien vil gjennomføres av Hilde Egge, helsesøster ved Grav skole og helsestasjon i Bærum og MPH-student ved Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, Vennligst ta kontakt hvis det er noe mer du ønsker å vite før samtykke gis. Tlf. 95 12 80 42.

Informert samtykkeerklæring for elevens foreldre

Jeg er villig til å la min sønn/datterdelta i studien ”Samtalegrupper som helsefremmende tiltak for skilsmissebarn”.

Jeg bekrefter videre, at jeg har mottatt en underskrevet og datert kopi av denne informasjonen.

(Signert av elevens mor, dato)

(Signert av elevens far, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato)

Vedlegg V

Helsesøster Hilde Egge
Helsekontoret for Barn og Unge
Bærum kommune
1304 SANDVIKA
Regional komité for medisinsk og helsefaglig
forskningsetikk Sør-Øst D (REK Sør-Øst D)
Postboks 1130 Blindern
NO-0318 Oslo

Telefon: 22 85 05 93
Telefaks: 22 85 05 90
Dato: 11.06.10E-post: i.m.middelthon@medisin.uio.no

Deres ref.:

Nettadresse: <http://helseforskning.etikkom.no>
Vår ref.: 2010/1094

2010/1094 Samtalegrupper som helsefremmende tiltak for skilsmissebarn

Vi viser til svar på merknader av 19.05.10 i forbindelse med godkjenning av det ovenfor nevnte forskningsprosjekt.

Prosjektleder er Lene Povlsen.

Forskningsansvarlig er Bærum kommune, Helsekontoret for barn og unge ved øverste administrative ledelse.

Vedtak:

Komiteen har vurdert søknaden og godkjenner prosjektet slik det nå foreligger med hjemmel i helseforskningsloven § 10.

Tillatelsen er gitt under forutsetning av at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i søknaden, svar på merknader, protokollen og de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Dersom det skal gjøres endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden må prosjektleder sende endringsmelding til REK. Vi gjør oppmerksom på at hvis endringene er vesentlige må prosjektleder sende ny søknad, eller REK kan pålegge at dette gjøres.

Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren», <http://www.norsk-helsenett.no/informasjonssikkerhet/bransjenormen/Personvern%20og%20informasjonssikkerhet%20i%20forskningprosjekter%20v1.pdf>

Tillatelsen gjelder til 31.12.2011. Av dokumentasjonshensyn skal opplysningene likevel

bevares inntil 31.12.2012. Opplysningene skal lagres aidentifisert, dvs. adskilt i en nøkkel- og en opplysningsfil. Opplysningene skal deretter anonymiseres eller slettes. Det forutsettes at informasjonsskrivet oppdateres i henhold til dette.

Prosjektet skal sende sluttmelding til REK Sør-Øst D senest 31.06.2012.

REK har gått over til elektronisk saksbehandling og fått ny saksportal: <http://helseforskning.etikkom.no>. Vi ber om at henvendelser til REK sendes inn via denne portalen eller på e-post: post@helseforskning.etikkom.no. Vennligst oppgi REKs saksnummer.

Med vennlig hilsen

Stein A. Evensen (sign.)
Professor dr.med.
leder
Ingrid Middelthon
seniorrådgiver

Kopi:

- Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, v/Lene Povlsen, lene.povlsen@nhv.se
- Bærum kommune, Helsekontoret for barn og unge ved øverste administrative ledelse

